

Crnogorski glasnik

GODINA XIII. _ BROJ 74. _ OŽUJAK-TRAVANJ / MART-APRIL_ 2012.

DJELOVANJE NZCH I VIJEĆA CRNOGORACA	
Osnovna Koordinacija crnogorskih vijeća u Hrvatskoj	3
Sjednica Predsjedništva NZCH	4
Sjednica Vijeća u Zagrebu	6
Dodijeljena sredstva za programe NZCH	8
Sjednica Predsjedništva društva „Montenegro“	9
Prava manjina izglasana i u Zadru	9
Vijeće za Rijeku na premijeri filma „Čitanje grada“	9
Iz Zajednice Crnogoraca Pule	10
Provedba Okvirne konvencije za zaštitu manjina	11
PREDUSKRŠNJE DRUŽENJE	
Obilježavanje Uskrsa – Vaskrsa u Rijeci	12
PREKOGRANIČNA SARADNJA	
Crnogorsko veče u Kranju	13
Crnogorska pjesma – Kranjskom dolinom	16
Gradiška: <i>Stara, Nova</i> i samo <i>Gradiška</i>	16
PREDSTAVLJANJE KNJIGA	
Marko Špadijer: Vladimir Popović – Španac	18
Đorđije Radonjić: Oriđinali	26
DANI CRNOGORSKE KULTURE	
Monodrama „Bizmismen“	27
«Ovo je osvježenje za Split!»	28
TRIBINE	
Crna Gora, uslovi i perspektive demokratije	30
Crnogorska sadašnjost	31
IZ CRNE GORE I SVIJETA	
Umjetnički vrh usmene poezije	32
U Lovčencu završena škola „Crna Gora moja postojbina“	32
100 godina prve katoličke crkve u Crnoj Gori	33
CRNOGORKE KROZ ISTORIJU	
„Kuća ne stoji na zemlji, nego na ženi“	34
TRAGOM JEDNE FOTOGRAFIJE	
„Bella Montenegrina“	36
OSVRTI, VIDENJA, PRIKAZI	
Književna tradicija i državnost u Crnoj Gori	37
FELJTON	
Dr. Sekula Drljević – Prilozi za biografiju (5)	40
KULTURNI BAŠTINA	
Spomenik nesuđenom nasljedniku Petra I	44
GALERIJA „MONTENEGRINA“	
Čari običnih stvari	46
Izložba slika „Razlike“	47
To malo zemlje i to malo mora ...	48
MAJSTORI, MAJSTORI ...	
50	
CRNOGORSKI MOZAIK	
„Kralj“ uskoka jadranskog primorja	52
MAJA PERFILJEVA U CRNOGORSKOM DOMU	
55	
GALERIJA „MONTENEGRINA“	
55	
CRNOGORSKO VEČE U KRANJU	
56	

Čestitamo 8. mart

*Nataša Rašović: CRNOGORKA
(tuš, 18 x 27 cm, 2010.)*

Izdavači:
 NACIONALNA ZAJEDNICA CRNOGORACA HRVATSKE
 I VIJEĆE CRNOGORSKE NACIONALNE MANJINE
 GRADA ZAGREBA
 Zagreb, Trnjanska c. 35, Tel./Fax: 01/6197 078, 01/6314 264
 E-mail: nzch@net.amis.hr, vijececrn@net.amis.hr,
 montenegro@net.amis.hr
 Internet adresa: www.vijece-crnogoraca-zagreb.hr
 Za izdavače: dr. sc. Radomir Pavićević
 i prof. emer. dr. sc. Veselin Simović
 Glavni i odgovorni urednik: dr. sc. Zoran Drašković
 Redakcija: Milanka Bulatović, Nataša Gerželj, Danilo
 Ivezić, Dragutin Lakić, Nataša Rašović, Dušan Roganović
 Grafička priprema i tisak: Skaner studio d.o.o.
 Rukopisi se ne vraćaju. Naklada/Tiraža 1000

*Glasilo je, putem Savjeta za nacionalne manjine, financirano
 iz državnog proračuna Republike Hrvatske*

U Crnogorskom domu u Zagrebu

OSNOVANA KOORDINACIJA VIJEĆA CRNOGORSKE NACIONALNE MANJINE U HRVATSKOJ

Sukladno članku 33 stavku 4. i 5. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina, izmjenama Ustavnog zakona i Zakonu o Registru vijeća, koordinacija i predstavnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, Sporazum o osnivanju Koordinacije vijeća crnogorske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj, na sjednici održanoj 28.4.2012.g. u Crnogorskom domu u Zagrebu, potpisali su, temeljem prethodno donesenih odluka, **prof. emer. dr. sc. Veselin Simović** (predsjednik Vijeća crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba), **Vukašin Jaramaz** (predsjednik Vijeća crnogorske nacionalne manjine Primorsko-goranske županije), **Radomir Noveljić** (predsjednik Vijeća crnogorske nacionalne manjine Splitsko-dalmatinske županije), **Božidar Radulović** (predsjednik Vijeća crnogorske nacionalne manjine Grada Pule), **Borivoje Stevović** (predsjednik Vijeća crnogorske nacionalne manjine Grada Splita), **Dragutin Lakić** (predsjednik Vijeća crnogorske nacionalne manjine Grada Rijeke), **Vujadin Prelević** (predstavnik crnogorske nacionalne manjine u Zagrebačkoj županiji), **Radmila Fintić** (predstavnica crnogorske nacionalne manjine Vukovarsko-srijemske županije) i **Siniša Popović** (predstavnik crnogorske nacionalne manjine Grada Osijeka).

Članak 2.

Koordinaciju su osnovala vijeća i predstavnici crnogorske nacionalne manjine jedinica lokalne samouprave i jedinica područne (regionalne) samouprave, 28.4.2012. godine, radi usklađivanja i unapređivanja zajedničkih interesa, usuglašavanja stajališta vijeća, te njihovog predstavljanja i zastupanja na razini Republike Hrvatske, te osobito radi razmatranja, predlaganja uređenja i rješavanja pitanja u vezi s ostvarivanjem i zaštitom prava i sloboda pripadnika crnogorske nacionalne manjine sukladno Ustavnom zakonu o pravima nacionalnih manjina.

Nakon potpisivanja Sporazuma usvojen je Statut Koordinacije vijeća crnogorske nacionalne manjine na području Republike Hrvatske te izabrani predsjednik, zamjenik predsjednika i tajnik Koordinacije.

Za predsjednika Koordinacije izabran je **prof. emer. dr. sc. Veselin Simović**, za zamjenika predsjednika Koordinacije **Borivoje Stevović**, a za tajnika Koordinacije **Danilo Ivezić**.

Sjednici je kao gost prisustvovao predsjednik Franačko-crnogorskog društva FRAMOG - Nürnberg **Ljubo Dabović**.

SJEDNICA PREDSDJEDNIŠTVA NACIONALNE ZAJEDNICE CRNOGORACA HRVATSKE

Dana 31.3. 2012.g. u Crnogorskom domu u Zagrebu održana je druga sjednica Predsjedništva Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske. Sjednicu je sazvao i vodio predsjednik dr. sc. Radomir Pavićević.

U uvodnom izlaganju predsjednik NZCH Radomir Pavićević je, uz obrazloženje prve točke dnevnog reda (za koju su izvjestitelji bili članovi predsjedništva iz udruga i predsjednici udruga), naglasio da je svrha sastanka „poboljšati sebe“, svoje međusobne komunikacije i vidjeti „što nam je činiti?“ s obzirom na očekivane promjene nakon 7. mjeseca 2013. godine. Prva točka je zamišljena ne kao faktoografski izvještaj o tome što je realizirano u protekloj godini (takav izvještaj je dostavljen Savjetu za nacionalne manjine), već kao analiza realizacije programa u smislu povećanja kvalitete, broja nositelja pojedinih aktivnosti, prepoznatljivosti događanja koje organiziramo u sredinama življenja, kontinuiteta u djelovanju u cilju ostvarivanja kulturne autonomije, kroz četiri programa: *Kulturni amaterizam, Informiranje, Izdavaštvo i Kulturne manifestacije.*

Analiza realizacije programa u 2011. (uspjesi i problemi)

U Analizi programskih aktivnosti u 2011. posebno je istaknut problem u predstavljanju knjiga iz izdavačke djelatnosti NZCH. Naime, knjige nijesu predstavljane u sjedištima udruženja članica NZCH. Funkcija predstavljanja knjiga je u pokušaju nagovaranja pojedinaca da pročitaju knjigu, da ona ne završi samo na polici. Član Predsjedništva Dragutin Lalović je upozorio na činjenicu da knjiga Dragana Radulovića „*Vitezovi ništavila*“ nije predstavljena (osim Zagreba) niti u jednoj našoj sredini, a ona to apsolutno zaslužuje, jer predstavlja jednu vrstu tranzicijskog klasika. Druga knjiga koja svakako treba biti predstavljena u svim našim sredinama (iako nije iz izdavačke djelatnosti NZCH) je „*Crnogorci u Hrvatskoj*“ autora Save Bogdanovića i Ivana Cifrića. Knjiga „*Klos*“ Vlada Vujovića također zaslužuje da bude predstavljena u svim našim udruženjima (knjiga nije samo kronika, ona je književnost). I četvrta knjiga koja zaslužuje širu pažnju je „*Vladimir Popović Španac*“ autora Marka Špadijera.

Predsjedništvo je zaključilo da knjiga „*Crnogorci u Hrvatskoj*“ treba biti predstavljena (kao programska obveza) u svim sredinama gdje djeluju udruge članice NZCH, a knjige „*Vitezovi ništavila*“, „*Klos*“ i „*Vladimir Popović Španac*“ nužno je predstaviti u što je moguće više sredina.

Događanja u svim sredinama gdje djeluju udruženja članice NZCH moraju biti predstavljena u „*Crnogorskom glasniku*“, tekstom i fotografijama, što je obveza svakog udruženja. Redakcija je zastupljena sa predstavnicima skoro svih udruženja, ali je mali broj priloga. Stoga treba pronaći i zadužiti pojedinca koji će to moći kvalitetno napraviti.

Kadrovski i organizacioni problemi u djelovanju udruženja

O životnim problemima udruženja – teškoćama u realizaciji programa, personalnim problemima, tehničkim problemima u izvođenju programa, nemogućnostima realizacije programskih cjelina *Dani crnogorske kulture*, različitim aktivnostima pojedinaca i grupica u cilju razbijanja NZCH i onemogućavanja djelovanja udruženja članica – razgovaralo se u okviru ove točke dnevnog reda. Upozoreno je na izostajanje događanja u Karlovcu i Rovinju (duži vremenski period) i smanjivanje aktivnosti u Osijeku u prošloj godini; ali je posebno istaknut pozitivni primjer velikog broja događanja u Umagu koji se realiziraju uz pomoć lokalne samouprave. Stoga treba:

a) Pokrenuti aktivnosti u udruženjima koja već duže ne bilježe događanja i to za početak preko predstavljanja knjiga (Karlovac i Rovinj) gdje su udruženja u obvezi pronaći prostor za to uz podršku iz Zagreba. Nositelj aktivnosti treba biti udruženje.

b) Društvu Crnogoraca i prijatelja Crne Gore Grada Zadra i Zadarske županije nužna je pomoć u programskom djelovanju, prvenstveno uključivanjem u pojedine aktivnosti u okviru *Dana*

crnogorske kulture; tako bi dobili dio financijskih sredstava, jer svojim programima, za sufinanciranje od strane Savjeta za nacionalne manjine, mogu konkurirati tek nakon dvije godine postojanja.

c) Programske aktivnosti koje se organiziraju u pojedinim sredinama svojim sadržajem trebaju omogućiti da ta dešavanja postanu kulturni događaj sredine, što je moguće samo ako su kvalitetna. Na taj način uz simpatizere privlačimo i one Crnogorce tzv. druge i treće generacije (iz mješovitih brakova), što je veoma važno za budućnost djelovanja i opstanka udruženja.

d) Iako Predsjedništvo NZCH nema naredbodavnu funkciju nužno je periodično u cilju pomoći održati zajednički sastanak (radnog karaktera) dijela članova Predsjedništva, s rukovodstvima udruženja u gradovima sjedištima tih udruženja, na kojima bi se raspravila tematika i problemi neposredno vezani uz tu sredinu u cilju iznalaženja rješenja.

Programske manifestacije u 2012. godini

Organizator *Petrovdanskog sabora* je, kao i ranijih godina, NZC Rijeke. Središnje događanje treba biti održano 14.7. na Platku kod Rijeke, a 13.7. će biti održana svečana akademija i tradicionalna tribina. Polaganje vijenaca na spomen obilježje, izložba i šahovski turnir su planirani u danima koji prethode Petrovdanskim zbivanjima. Očekuje se nastup s KUD „Njegoš“ sa Cetinja.

Lučindanski susreti, u organizaciji Društva Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „Montenegro“ Zagreb, će biti održani 27.10.2012. u Studentskom centru. Grad gost je Tivat.

U Danima crnogorske kulture:

a) *Dani crnogorskog filma* počeli bi u Zagrebu u drugoj polovici 9. mj. igranim filmovima „*Lokalni vampir*“ (Baletić), „*Posljednje poglavlje*“ (Bečanović) i „*Mali ljubavni Bog*“ (Šošić), koji bi se prikazivali i u Rijeci i Splitu (9. mj.), u Puli, Umagu i Karlovcu (10. mj.) te u Zadru i Osijeku.

b) Tradicionalni koncert u povodu *Dana nezavisnosti Crne Gore*, *Dana Vijeća* i *Dana Koordinacije* organizira se i ove godine u Maloj dvorani V. Lisinskog (21.5.) uz nastup B. Martinovića (klavir), M. Begića (violina) i I. Perazića (violončelo). Organizatori su Koordinacija i Vijeće uz suorganizaciju NZCH i Ambassade Crne Gore u Republici Hrvatskoj. Poziv će biti upućen svim članicama NZCH, vijećima i predstavnicima na koji bi se trebali odazvati u što većem broju.

c) Koncert Aleksandre Vojvodić planiran je za 6 mjesec. Počeo bi u Zagrebu uz preporuku da se organizira i u Rijeci, Puli i Splitu. Termini su 26., 28. i 30.6. i 2.7. ove godine.

d) Predstavljanje knjige Ratka Vujoševića „*Au revoir Montenegro*“, u suradnji s Maticom crnogorskom, kao multimedijско događanje nudi se svim udruženjima koja su u mogućnosti osigurati potrebne tehničke uvjete. Planirano vrijeme je jesen 2012.

e) Razgovor o *Crnogorskom pravopisu* i *Rječniku*, također u suradnji s Maticom crnogorskom uz učešće A. Čirgića i D. Draškovića (Crna Gora) i prof. J. Silića (Hrvatska). Raspravu treba organizirati u svim udruženjima članicama NZCH.

f) Monokomedija „*O, kakav divan dan*“, u izvođenju Vesne Pećanac, planirana je za period od 7.5. do 11.5. Ona je zainteresirana za organizaciju predstave u Zagrebu, Rijeci i Splitu. Ovu aktivnost trebalo bi realizirati sa srpskom nacionalnom manjinom u navedenim gradovima.

g) Nikšićko pozorište je ponudilo predstavu „*Ja Nikola I*“ s malim brojem izvođača i bez velikih scenskih zahtjeva. Ponuda ostaje otvorena za sva naša udruženja.

Obilježavanje 200-te godišnjice rođenja Petra II. Petrovića Njegoša

U okviru ove programske aktivnosti, prioritetne u 2012., rečeno je da su knjiga „*Njegoš i Hrvati*“ i monografija „*Misterijum Luče mikrokozma*“ objavljene. I radovi iz ovog ciklusa D. Popovića su gotovi. U završnoj fazi je skulptura koju radi Dimitrije i koja bi trebala biti odlivena do kraja 9. mjeseca, kada bi bila i izložba u Muzeju Mimara (sa skulpturom i predstavljanjem monografije). Na posebnom žiro računu je do sada prikupljeno oko 60.000,00 kn, a do sredine godine bi se imala potrebna sredstva za odljev skulpture, uz dodatni angažman svih udruženja. Veliku obljetnicu treba iskoristiti i za aktivnosti na lokalnoj razini u sredinama djelovanja vijeća i udruženja, kojima bi se obilježila 200-ta godišnjica Njegoševog rođenja, a preko toga i predstavila udruženja i vijeća.

SJEDNICA VIJEĆA CRNOGORSKE NACIONALNE MANJINE GRADA ZAGREBA

Sedma sjednica Vijeća crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba održana je 16.4.2012.g. u Crnogorskom domu u Zagrebu. Najprije je predsjednik Vijeća prof. emer. dr. sc. Veselin Simović podnio izvještaj, zadržavši se na realizaciji zaključaka 5. i 6. sjednice Vijeća, ističući da su usvojeni Financijski plan i Program rada Vijeća za 2012. godinu proslijeđeni službama Grada Zagreba, kojima su predati (uz svu potrebnu prateću dokumentaciju – fotokopije svih računa) izvještaji o realizaciji programa rada Vijeća i o financijskom poslovanju za 2011. godinu.

Potom je predsjednik Vijeća izvijestio da su dvije komisije Vijeća konstituirane nakon 5. sjednice Vijeća. Za predsjednicu Komisije za Statut i Poslovnik izabrana je Milanka Bunčić, a za predsjednika Komisije za odnose i suradnju s vijećima drugih nacionalnih manjina i vijećima crnogorske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj izabran je prof. dr. sc. Ljubomir Kuljača.

Prisutni su upoznati da je na dane 6. i 7.2. održana radionica u organizaciji nezavisne organizacije civilnog društva ODRAZ. Radionica je oblik edukacije pripadnika nacionalnih manjina na razini Grada Zagreba. Na radionici su sudjelovali članovi Vijeća Milanka Bulatović i Emilijano Nešković (opširnija informacija objavljena u „Crnogorskom glasniku“ br. 73).

U Crnogorskom domu je 22.3.2012. otvorena je izložba slika Maje Perfiljeve.

Za Karlovačku televiziju je 3.4. u Crnogorskom domu snimljen razgovor o položaju, organizaciji i djelovanju naše manjine u Republici Hrvatskoj. S naše strane u razgovoru su sudjelovali Radomir Pavićević, Dušan Mišković, Danilo Ivezić, Milanka Bulatović i Veselin Simović. Razgovor je objavljen u dva dijela (6.4. i 13.4.).

Na večeri s ministrom zdravstva Crne Gore Miodragom Radunovićem, koji je bio u službenom posjetu Republici Hrvatskoj, na njegov poziv, bili su Radomir Pavićević i Veselin Simović. Ministar je sutradan sa svojim suradnicima bio gost Crnogorskog doma u Zagrebu.

Predsjednik Vijeća je pokrenuo inicijativu za formiranje Koordinacije vijeća crnogorske nacionalne manjine na području Republike Hrvatske (što je na dnevnom redu 7. sjednice).

Susretu u Kranju 14.4. pod nazivom „Crnogorsko veče“ prisustvovao je veći broj članova našeg Vijeća uz članove Društva Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „Montenegro“ Zagreb. Organizator je bilo Društvo „Morača“, a u kulturnom dijelu programa zajednički su nastupili zborovi „Montenegro“ i „Bulbuli“. Manifestaciji su se odazvali predstavnici Ambasade Crne Gore u Sloveniji, gradonačelnik Kranja i predstavnici brojnih društava iz Kranja. Večeri su prisustvovali i članovi NZC Rijeka, a u programu je učestvovala i njihova pjevačka skupina „Montenegrine“.

Savjet za nacionalne manjine usvojio je Izvještaj o trošenju sredstava doznačenih udruženjima nacionalnih manjina u 2011. godini. Po tom izvještaju NZCH je svoj izvještaj dostavila sukladno Metodologiji, a sredstva trošila sukladno Odluci o raspodjeli sredstava i namjenski, pa se stoga predlaže nastavak financiranja u 2012. Druge dvije crnogorske udruge koje su bile financirane u 2011. (iz Osijeka i Rijeke), a koje nijesu članice NZCH, trebaju ispraviti tehničke pogreške inače će morati vratiti doznačena sredstva uz odluku da se jednom udruženju uskraćuje pravo sufinanciranja programa u naredne tri godine zbog velikih propusta (Zajednica Crnogoraca Primorsko-goranske županije). NZCH je Odlukom o sufinanciranju programa u 2012. godini dobila 773.000,00 kn.

Prisutni članovi Vijeća su u cijelosti prihvatili podneseni izvještaj predsjednika Vijeća.

Promjenama Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina iz 2010. godine stvorena je mogućnost dobivanja pravne osobnosti za koordinacije na području Republike Hrvatske. Stoga je predsjednik našeg Vijeća, sukladno zakonodavnoj proceduri, bio pokrenuo inicijativu za ponovno

IZ GODIŠNJEG IZVJEŠĆA O UTROŠKU SREDSTAVA OSIGURANIH U DRŽAVNOM PRORAČUNU REPUBLIKE HRVATSKE ZA 2011.G.

CRNOGORCI

1. NACIONALNA ZAJEDNICA CRNOGORACA HRVATSKE

Podneseno godišnje izvješće sukladno je s odredbama Metodologije praćenja ostvarivanje programa nevladinih udruga i ustanova nacionalnih manjina (NN br. 129/2009, 70/2011), a doznačena sredstva utrošena su za ostvarivanje programa sukladno Odluci o rasporedu sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2011. godinu. Predlaže se nastavak financiranja u 2012. godini.

2. DEMOKRATSKI SAVEZ „MONTENEGRO - MONTENEGRINA“ OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE, OSIJEK

Uočene su tehničke pogreške pri izvještavanju u primjeni Metodologije praćenja ostvarivanja programa nevladinih udruga i ustanova nacionalnih manjina (NN br.129/2009, 70/2011), te se iste moraju otkloniti u roku od 60 dana; u suprotnom, udruga mora izvršiti povrat sredstava za program izdavaštva u iznosu od 25.000,00 kuna u Državni proračun.

Predlaže se nastavak financiranja u 2012. godini.

3. ZAJEDNICA CRNOGORACA PRIMORSKO GORANSKE ŽUPANIJE, RIJEKA

Uočene su veće tehničke pogreške i nepravilnosti pri izvještavanju u primjeni Metodologije praćenja ostvarivanja programa nevladinih udruga i ustanova nacionalnih manjina (NN br.129/2009, 70/2011), te se iste moraju otkloniti u roku od 60 dana u suprotnom udruga mora izvršiti povrat sredstava za program amaterizma u iznosu od 14.000,00 kuna u Državni proračun. Sredstva za program kulturnih manifestacija su korištena za izložbe koje nisu usvojene Odlukom Savjeta, a da prenamijene nisu zatražene i odobrene od strane Savjeta za nacionalne manjine.

Udruga nije dostavila polugodišnje izvješće u propisanom roku.

Ne predlaže se nastavak financiranja u 2012. godini, udruga gubi pravo na sufinanciranje preko Savjeta za nacionalne manjine u roku od 3 godine.

Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske

formiranje Koordinacije vijeća crnogorske nacionalne manjine na području Republike Hrvatske (prvi put je bila osnovana 2005.g.), a razlog kašnjenja u realizaciji inicijative (osam mjeseci je proteklo od izbora) je u struktura vlasti, posebno u Ministarstvu uprave i ustroju Registra vijeća, koordinacija i predstavnika nacionalnih manjina koji do danas nije realiziran. Nakon rasprave i dodatnih pojašnjenja od strane tajnika, Vijeće crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba donijelo je odluku o pristupanju Koordinaciji vijeća crnogorske nacionalne manjine na području Republike Hrvatske. U Koordinaciji vijeća Vijeće crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba predstavljaće i zastupati predsjednik Vijeća prof. emer. dr. sc. Veselin Simović, kome je dato ovlaštenje za potpisivanje Sporazuma o osnivanju Koordinacije.

Usvojena je odluka da na svečanom koncertu u povodu Dana nezavisnosti Crne Gore, Dana Vijeća i Dana Koordinacije nastupi trio „Tritonus“ u sastavu: Bojan Martinović (klavir), Miran Begić (violina) i Igor Perazić (violončelo), a na programu će biti djela D. Šostakovića, V. Đurišića i F. Mendelzona. Koncert će biti održan 21.5. u Maloj koncertnoj dvorani Vatroslava Lisinskog.

Radimir Pavićević je upoznao prisutne o aktivnostima vezanim uz program „200 godina Njegoševog rođenja“ i obvezama udruga i vijeća iz programa aktivnosti. Do kraja godine bi trebalo izraditi skulpturu (autor je Dimitrije Popović); ona je poklon Crnogoraca Hrvatske matičnoj državi.

Milanka Bulatović je informirala o organizaciji večeri u sklopu Dana crnogorske kulture u Umagu 12.5. na kojoj nastupaju zborovi „Montenegro“ i „Bulbuli“ u cjelovečernjem programu. Iz Zagreba se s dva autobusa ide na manifestaciju, pa su članovi Vijeća pozvani da u njoj učestvuju.

**SAVJET ZA NACIONALNE MANJINE REPUBLIKE HRVATSKE
DODIJELIO SREDSTVA ZA PROGRAME OSTVARIVANJA
KULTURNE AUTONOMIJE NACIONALNIH MANJINA U 2012.G.**

...

IV. CRNOGORCI

<u>1. NACIONALNA ZAJEDNICA CRNOGORACA HRVATSKE, ZAGREB</u>	<u>773.000</u>
1. Informiranje	160.000
1.1. „Crnogorski glasnik“	
6 brojeva, 52-56 stranica, format A4, naklada 1000	130.000
1.2. „Ljetopis crnogorski“	
dvogodišnjak, format 17/24, naklada 1000	30.000
2. Izdavaštvo	120.000
2.1. knjiga „Antički gradovi“, autor Miraš Martinović	
str. 250, format 15/21, naklada 600	30.000
2.2. knjiga „Vladimir Popović Španac (1914-1972)“, autor Marko Špadijer,	
priređivač prof. dr. sc. Dragutin Lalović	
naklada 800, str. 330, format 15/21	40.000
2.3. knjiga „Konzervativna tranzicija“, autor prof. dr. sc. Dejan Jović,	
priređivač prof. dr. sc. Dragutin Lalović	
naklada 600, kart. 250, format 13/20	25.000
2.4. knjiga „Nagnute vertikale“, autor prof. dr. sc. Radovan Radonjić,	
priređivač prof. dr. sc. Dragutin Lalović	
naklada 500, kart. 450, format 13/20	25.000
3. Kulturni amaterizam	195.000
3.1. <i>Društvo Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „Montenegro“ Zagreb</i>	80.000
– izložbena djelatnost	40.000
– pjevačka skupina „Montenegro“	40.000
3.2. <i>Zajednica Crnogoraca Split</i>	25.000
– izložbene djelatnosti u 2012.	25.000
3.3. <i>Nacionalna zajednica Crnogoraca Rijeka</i>	26.000
– pjevačka grupa „Montenegrine“	8.000
– likovne izložbe amatera i likovnih umjetnika	18.000
3.4. <i>Društvo perojskih Crnogoraca „Peroj 1657“, Peroj</i>	20.000
– folklorna skupina „Peroj 1657“	20.000
3.5. <i>Zajednica Crnogoraca Pule</i>	14.000
– kulturno-glazbeni i književni program, dvije izložbe	14.000
3.6. <i>Društvo Crnogoraca i prijatelja Crne Gore</i>	
<i>Osječko-baranjske županije, Osijek</i>	15.000
– izložbene djelatnosti u 2012.	15.000
3.7. <i>Društvo Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „Bujština“, Umag</i>	15.000
– izložbene djelatnosti u 2012.	15.000
4. Kulturne manifestacije	298.000
4.1. <i>Petrovdanski sabor Crnogoraca Hrvatske 2012.</i> (NZCH i NZC Rijeke)	35.000
4.2. <i>Dani crnogorske kulture</i> (zajednički programi)	200.000
4.3. <i>Lučindanski susreti 2012.</i> (Zagreb, „Montenegro“)	40.000
4.4. <i>Dani Peroja</i> (Društvo perojskih Crnogoraca „Peroj 1657“)	23.000
<u>2. DEMOKRATSKI SAVEZ „MONTENEGRO - MONTENEGRINA“</u>	
<u>OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE, OSIJEK</u>	<u>30.000</u>
1. Izdavaštvo	30.000
1.1. interdisciplinarna studija „Peroj - crnogorska enklava u Istri“, autor: dr. sc. Alojz Štokovići	
naklada 600, araka 13, format 25,5x17	30.000
<u>3. KULTURNO UMJETNIČKO DRUŠTVO „MONTENEGRO - MONTENEGRINA“</u>	
<u>I PRIJATELJA CRNE GORE U RH, BELI MANASTIR</u>	<u>7.000</u>
1. Kulturne manifestacije	7.000
1.1. Dani crnogorskih pjesnika, slikara i etno muzičara u Belom Manastiru	7.000
UKUPNO CRNOGORCI:	<u>810.000</u>

(Izvor: „Narodne novine“ 45/2012.)

SJEDNICA PREDSJEDNIŠTVA DRUŠTVA „MONTENEGRO“ ZAGREB

Peta sjednica Predsjedništva Društva Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „Montenegro“ Zagreb, koju je sazvao i vodio predsjednik Dušan Mišković, održana je 5.3.2012.g. u Crnogorskom domu u Zagrebu. Zapisnik sa prethodne sjednice jednoglasno je usvojen, a potom su prisutni – nakon kraće rasprave koja je uslijedila poslije Predsjednikovog obrazlaganja svake stavke prihoda i rashoda te ocjene da se dobro i planiralo i gospodarilo – jednoglasno donijeli odluku o usvajanju Financijskog izvještaja Društva „Montenegro“ za razdoblje 1.1. - 31.12.2012.g.

Nakon što su prisutni upoznati sa dopisom Centra za iseljništvo, jednoglasno je podržana humanitarna akcija „Dani solidarnosti dijaspore za djecu sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori“ i taj je dopis upućen Predsjedništvu NZCH sa prijedlogom da se, ukoliko se može, odvoje sredstva za tu akciju. Obzirom na specifičnost našega iseljništva, ne bi se organizirala donatorska večer.

Prisutni su jednoglasno utvrdili program gostovanja pjevačkog zbora „Montenegro“: nastup na Crnogorskoj večeri u Kranju 14.4. (na poziv Društva „Morača“ Kranj) i nastup na Crnogorskoj večeri u Umagu 12.5. (na poziv Društva „Bujština“ Umag) te nastup na međunarodnim Danima etno smotre u Češkom Krumlovu, Češka, 22-24.6. Dok troškove prijevoza za prva dva nastupa za članove zbora „Montenegro“ i „Bulbuli“ kao i za zainteresirane članice i članove snosi Društvo, dotle troškove trećeg gostovanja Društvo snosi samo za članice i članove zbora „Montenegro“, kao i za Ismeta Kurtovića (voditelja), Edina Džaferagića (harmonika) i Danijela Domazeta (kahon).

Izvan dnevnoga reda sjednice, Dušan Mišković je pročitao dopis koji je stigao kao poziv za okrugli stol, 8.3.2012., u organizaciji udruga koje nisu članice NZCH.

I na području Zadarske županije

IZGLASANA PRAVA NACIONALNIH MANJINA

Županijska skupština je, nakon više od godinu dana odugovlačenja i iz drugog pokušaja, s 31 glasom „za“ bez rasprave usvojila statutarnu izmjenу kojom se u skladu s Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina reguliraju prava nacionalnih manjina na području Zadarske županije na intoniranje himne, isticanje zastave i upotrebu simbola. Radi se o pravu manjina da u svečanim prigodama uz hrvatsku himnu intoniraju i svoju himnu ili svečanu pjesmu koju je prethodno odobrio Savjet za nacionalne manjine, da uz hrvatsku zastavu u svečanim prigodama i na dane žalosti istaknu i zastavu nacionalne manjine, kao i da u zaglavlјima službenih dokumenata i pečatima svojih organizacija ističu simbole svoje nacionalne manjine.

(Izvor: www.zadarskilist.hr, 23.03.2012.)

VIJEĆE ZA RIJEKU NA PREMIJERI FILMA „ČITANJE GRADA“

Vijeće crnogorske nacionalne manjine za Grad Rijeku uključeno je u mnoge aktivnosti Grada pa je stoga pozvano na premijeru dokumentarnog filma, inspiriranog likom i djelom Radmile Matejčić u Art kinu Croatia 29.3.2012. godine. Film obiluje materijalima, fotografijama i starim filmovima iz obiteljske baštine, a prikazan je i, do sada nikad objavlјen, filmski zapis iskapanja antičkih termi u središtu grada 1968. godine koje je snimila sama Radmila Matejčić, poznata riječka arheologinja i povjesničarka umjetnosti.

(Izvor: www.nzc-rijeka.hr, 6.4.2012.)

IZ ZAJEDNICE CRNOGORACA GRADA PULE

Na sjednici Predsjedništva Zajednice Crnogoraca Grada Pule koja je održana dana 16.3.2012., razmatran je poziv za Okrugli stol koji je održan u Zagrebu 8.3.2012. godine, u hotelu Dora. Okrugli stol su organizirale tzv. vlastite udruge Crnogoraca na području Republike Hrvatske. Među njima su bili i bivši članovi Zajednice Crnogoraca Grada Pule, Milan Bulajić i Svetozar Pejović, po vlastitom nahođenju a protivno svim postojećim zajednicama Crnogoraca na području Istre.

Želimo ovom prilikom da se ogradimo od takvog djelovanja tih Crnogoraca iz Pule. Oni destruktivno i planski prema njihovim oskudnim mogućnostima djeluju na razdvajanju Crnogoraca u Istri, a sada to pokušavaju proširiti uz pomoć onih Crnogoraca koji to rade na nivou Republike Hrvatske. Oni su za smjenjivanje predsjednika i potpredsjednika i svih članove Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske.

Crnogorci Istre od toga se ograđuju i smatraju da za to nema nikakvog razloga, naprotiv taj Savjet od osnivanja pa do sada postigao je velike rezultate i dao punu pomoć nacionalnim manjinama u Republici Hrvatskoj.

Na kraju još jednom izražavamo žaljenje zbog tog incidenta u kojega su kao organizatori umiješani odbačeni članovi Zajednice Crnogoraca Grada Pule Milan Bulajić i Svetozar Pejović.

U Puli, 19.03.2012.

**Za Zajednicu Crnogoraca Grada Pule
Rade Batričević, predsjednik**

Iz Odluke o isključenju zbog ugrožavanja ugleda Zajednice i djelovanja suprotno odredbama Statuta

Milan Bulajić na Skupštini Zajednice Crnogoraca Grada Pule izabran je za predsjednika Zajednice sa mandatom od 4 godine. Nakon nepuna 2 mjeseca podnosi ostavku iz razloga (citiramo riječi iz njegove pismene ostavke): «Ne osjećam se sposobnim ni stručnim da budem na ovoj funkciji i to sam zaključio nažalost tek nakon 2 mjeseca, na jučerašnjem razgovoru, da ne kažem sastanku.»

Ponovno, nakon godinu dana, prihvaća da bude predsjednik Zajednice sa četverogodišnjim mandatom. Nakon nepune godine podnosi ostavku i time je zaista uvjerio sve članove Skupštine da je neodgovoran, nesposoban i nestručan kako je i sam kazao.

Za vrijeme njegova kratkog mandata sprovede se u Republici Hrvatskoj izbori za Vijeće nacionalnih manjina. Budući da je bio predsjednik Zajednice Crnogoraca Grada Pule, koja je sastavila listu kandidata za Vijeće crnogorske nacionalne manjine Grada Pule i Vijeće crnogorske nacionalne manjine Istarske županije, predložio je sebe da bude kandidat za Vijeće Grada Pule, čemu su se članovi predsjedništva suprotstavili jer su bili uvjereni već tada da on nije opravdao povjerenje da bude predsjednik Zajednice. Na njegovo uporno inzistiranje predložen je za kandidata Vijeća crnogorske nacionalne manjine Istarske županije.

Birači koji su izašli na izbore imali su puno povjerenje u prijedlog liste predsjedništva i svi kandidati na listi bili su izabrani za članove Vijeća.

Na konstituirajućoj sjednici Vijeća Crnogoraca Istarske županije izabran je Milan Bulajić za predsjednika. To je bilo veliko iznenađenje za predsjedništvo Zajednice i Vijeće Crnogoraca Grada Pule. Bilo je za ne vjerovati da se Milan Bulajić prihvatio tako odgovorne dužnosti, budući da je sam izjavio da nije sposoban ni stručan da bude predsjednik Zajednice i da se sprema po drugi put da da ostavku na tu funkciju.

Nakon osnivanja Zajednice Crnogoraca Istarske županije, Milan Bulajić prekida svaku vezu i suradnju sa predsjednicima postojećih crnogorskih zajednica kao i Vijećem Crnogoraca Grada Pule. Kao predsjednik Zajednice i predsjednik Vijeća Crnogoraca Istre uključuje se u aktivnostima koje štete ugledu postojećih zajednica Crnogoraca u Istri. Potpisuje članke koje objavljuje Glas Istre, u kojima pokušava sa dezinformacijama i neistinom pridobiti neke Crnogorce da se učlane u njegovu Zajednicu.

Posebno ističemo poziv za okrugli stol koji je nedavno održan u Zagrebu, u kojemu se navodi da Vijeće crnogorske nacionalne manjine (u što sumnjamo) podržava i predlaže da predsjednik i potpredsjednik Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske podnesu ostavku, kao i svi članovi Savjeta.

Takav zaključak ne samo da je protivan stavovima Zajednice Crnogoraca Grada Pule, već i uvreda i notorna neistina jer od osnivanja naše Zajednice u Puli već 9 godina imamo izuzetnu suradnju preko NZCH sa Savjetom za nacionalne manjine Republike Hrvatske i uvjereni smo da takav stav imaju i sve nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj prema Savjetu.

PROVEDBA OKVIRNE KONVENCIJE ZA ZAŠTITU NACIONALNIH MANJINA

U Zagrebu je 20. travnja održan seminar za predstavnike nacionalnih manjina (udruge i vijeća) o provedbi Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina.

Skupom je predsjedavao mr Branko Sočanac, ovlašten za obavljanje poslova ravnatelja Ureda za nacionalne manjine Vlade RH, a uvodna izlaganja dali su: mr. sc. Milena Klajner, članica Savjetodavnog Odbora Vijeća Europe za praćenje Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, mr. sc. Branko Sočanac, Aleksandar Tolnauer, predsjednik Savjeta za nacionalne manjine RH, dr. sc. Furio Radin, zastupnik talijanske manjine u Hrvatskome saboru. Skupu se, potom, obratio prof. dr. Rainer Hofmann, predsjednik Savjetodavnog odbora VE za praćenje Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina.

Ispred crnogorske nacionalne manjine sudjelovali su dr. sc. Radimir Pavićević (predsjednik NZCH) i Milanka Bulatović, članica Vijeća.

Usljedi su i izlaganja predstavnika tijela državne uprave koji sudjeluju u izradi Izvješća o provedbi Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina – iz ministarstava: pravosuđa, znanosti, obrazovanja i sporta, unutarnjih poslova, vanjskih i europskih poslova, regionalnog razvoja i fondova europske unije. Rad je nastavljen u odvojenim grupama: *I. Sudjelovanje nacionalnih manjina u procesu odlučivanja; II. Kulturna autonomija nacionalnih manjina i pristup medijima; III. Obrazovanje pripadnika nacionalnih manjina.*

Nakon prezentacije izvješća radnih grupa i rasprave, uslijedile su završne riječi, koje su iznijeli svi uvodničari kao i predstavnici radnih grupa, a koje će sažeto interpretirati:

- provođenje Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina treba sagledavati kao proces, stoga treba težiti stalnom unapređivanju

- otvoreno je mnogo tema, a svaka bi mogla biti zaseban seminar

- dostignut je visok nivo zaštite manjinskih prava (koji treba i zadržati)

- u svakodnevnom životu još uvijek se krše manjinska prava (primjeri iz života Roma)

- nismo zadovoljni medijima, pogotovo sa HRT-TV, koja bi trebala biti javni servis za sve građane i davati informacije i emisije o svim segmentima i iz života manjina, a i na jezicima manjina (donekle tu zadovoljava radijski program), tiskovine-uglavnom senzacionalistički, praćenjem ekscesa i sl.

- unatoč recesijskim uvjetima, potrebno je voditi računa da barem ostane dostignuti nivo zaposlenih manjinskih pripadnika u tijelima državne uprave i lokalne samouprave, kao i postići novo zapošljavanje (poštivanje čl. 22. Ust. Zakona o pravima manjina)

- u obrazovanju mladih pripadnika nacionalnih manjina na svom jeziku i pismu ne ograničava se broj polaznika, a najavljene su izmjene školskih nastavnih planova i programa, posebno u odnosu na manjine

- slijede nam i izmjene izbornog zakonodavstva kao i Zakona o pravima nacionalnih manjina, pri čemu treba inzistirati da se uključi i mišljenje manjina

- u najavljenoj decentralizaciji voditi računa da lokalna zajednica bude svjesna posebno i sredstava koja su namijenjena za rad nacionalnih manjina u svojoj sredini

- ulaskom u Europsku uniju, slijedit će i promjena ponašanja: država se „povlači“ a lokalna zajednica i udruge postaju „glavni“, civilni sektor se treba i mora osposobiti za europsku „utakmicu“

- Savjet za nacionalne manjine, putem seminara, pridonijet će stručnom osposobljavanju pripadnika manjina za aplikacije na europske fondove.

Na kraju seminara dobili smo i ekskluzivnu informaciju da će podaci popisa stanovništva, pa tako i oni o nacionalnim manjinama, biti poznati krajem godine.

Milanka Bulatović

U prostorijama Vijeća i Zajednice u Rijeci organizirano
OBILJEŽAVANJE USKRSA - VASKRSA

S
R
E
T
A
N

U
S
K
R
S

S
R
E
Ć
A
N

V
A
S
K
R
S

Vijeće crnogorske nacionalne manjine Primorsko-goranske županije u suradnji s Vijećem crnogorske nacionalne manjine za Grad Rijeku i NZC-a Rijeka organiziralo je 12. 04. 2012. godine tradicionalno druženje povodom ovih vjerskih blagdana. Ovogodišnje druženje bilo je održano

između dva velika dana koji se slave po Gregorijanskom i Julijanskom kalendaru.

U kulturno-umjetničkom programu nastupila je naša vokalna skupina „Montenegrine“, a o običajima povodom Vaskrsa govorio je prof. Vukašin Jaramaz. U prostorijama Vijeća i Zajednice bilo je veoma veselo. Slavilo se uz tradicionalni jelovnik: šunka, jaja, mladi luk, sir, domaće pogače i kolači. Svi su prisutni svojim priložima pomogli organizaciju.

Dragutin Lakić

CRNOGORSKO VEČE U KRANJU

U okviru realizacija programa prekogranične suradnje crnogorskih udruženja iz Hrvatske i Slovenije, u Kranju je 14. 4. 2012. u 18h u dvorani Kokrica - Brdo kod Kranja, održano Crnogorsko veče na kojoj su nastupili: mješovita pjevačka skupina "Montenegrine" iz Rijeke; Zborovi "Montenegro" i "Bulbuli" iz Zagreba i članovi CKPSD "Morača" iz Kranja.

Organizator večeri je bilo CKPSD "Morača" Kranj.

Susret u Kranju je nastavak skoro decenijske suradnje NZCH i crnogorskih društava iz Kranja "Morača" i "Izvor" u cilju očuvanja nacionalnog i kulturnog identiteta, ostvarivanja kulturne autonomije u državama življenja a sve u funkciji sprječavanja procesa asimilacije, na konkretnim programskim sadržajima. Susreti su i pokazatelji sposobnosti udruženja u proizvodnji i stvaranju programskih cjelina na ostvarivanju osnovnog cilja njihovog postojanja.

Crnogorskoj večeri su prisustvovali ambasador Crne Gore u Republici Sloveniji Ranko Milović, vojni ataše Ambasade Branimir Keković, počasni konzul Crne Gore u Republici Sloveniji Vojo Kovač, gradonačelnik Kranja Mohor Bogataj, brojni članovi društava iz Kranja i Ljubljane, članovi zavičajnog društva Plava i Gusinja "Izvor", Crnogorskog društva "Duklja" iz Ljubljane, Društva Crnogoraca i prijatelja Crne Gore "Montenegro" Zagreb, Nacionalne zajednice Crnogoraca Rijeka, Društva crnogorsko slovenačkog prijateljstva iz Ljubljane, Društva "Sandžak", srpskih društava "Brdo", "Sveti Sava" i "Petar Kočić" i brojni prijatelji Crne Gore.

Danilo Ivezić

Da se zna i ko nas slika!

Put putujemo, al' nam nije žao!

Kad smo se poslije ugodnog puta dočekali na noge ...

Ne, nije bio osmomartovski izlet!

... dočekala nas je i Čedova dobrodošlica!

Razumije se da nijesu izostali ni zvanična dobrodošlica i program (v. fotografije i na str. 1 i 56)

... da se može i nazdraviti ...

Poslije su i dame mogle da biraju!

A domaćini su se odista bili dobro postarali ...

*i to najprije onima na kojima sv(ij)e(t) ostaje:
Sari Marković, Eleni Đukanović, Maši
Đukić, Gruju Bujanji ...*

CRNOGORSKA PJESMA – KRANJSKOM DOLINOM

Slijedom dogovora o prekograničnoj suradnji crnogorskih društava Republike Slovenije i Republike Hrvatske pjevački zborovi „Montenegro“ Zagreb i „Bulbuli“ Zagreb te članovi i prijatelji Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske, krenuli su dana 14.04.2012.g. na put u Kranj. Put je vodio preko Brežica, Novog Mesta, Ljubljane do Kranja.

Putujući prekrasnim krajolikom Slovenije najčešće se u autobusima čuo komentar: «Pa i kod nas je ovako lijepo» – misleći na prirodne ljepote Crne Gore.

U Kranju je domaćin bilo Crnogorsko kulturno-prosvjetno i sportsko društvo „Morača“ na čelu sa predsjednikom Čedom Đukanovićem koji nam je priredio ugodno iznenađenje. Velika crvena zastava Crne Gore u rukama gospodina Đukanovića visoko se vijorila pozdravljajući nas sa željom za ugodan boravak. Po starom crnogorskom običaju boca rakije – dobrodošlica – išla je od ruke do ruke, a na platou robne kuće TUŠ vesele „Bulbulice“ zapjevaše gromko da su se prisutni građani iznenadili. Divne pjesme – *sevdalinke* i crnogorske narodne pjesme, odjekivale su Kranjskom dolinom na opće zadovoljstvo prisutnih.

Poslije ugodnog ručka naše odredište je bio dom „Kokrica“ na Brdu kod Kranja gdje je priređen cjelovečernji program. U prepunoj dvorani među uzvanicima su bili veleposlanik Crne Gore u Sloveniji gospodin Milović te članovi ambasade, gradonačelnik grada Kranja (crnogorski zet!) te ugledni javni i kulturni djelatnici Republike Slovenije. Program je protkan etno glazbom. KUD „Montenegrina“ iz Rijeke predstavio se sa četiri pjesme dok je mješoviti zbor „Montenegro“ i „Bulbuli“ svojim nastupom prisutnu publiku doveo do delirija. Pjevalo se na bis pod vodstvom gospodina Ismeta Kurtovića, uz pratnju harmonikaša Edina Džaferagića te bubnjara Danijela Domazeta.

Pjesma, ples i opće veselje nastavljeni su do kasnih sati. Puni utisaka i općeg zadovoljstva čini nas veselim i sretnim tim više što je prezentacija naših zborova bila uspješna te smo se sa dragim domaćinima oprostili uz pozdrav: «Vidimo se uskoro!» ...

Ćazim Asović Cuca

GRADIŠKA: STARA, NOVA I SAMO GRADIŠKA

Moram priznati da mi je trebalo vremena da razaberem koliko ima Gradiškâ.

Znači, sa hrvatske strane su Stara i Nova, a sa bosanske – Gradiška.

Nakon poziva naše braće Crnogoraca (sestre još nisam upoznala) iz Udruženja Crnogoraca „Luča“ Gradiška da ih posjetimo, Društvo „Montenegro“ predstavljali su: Veljko Perović,

dopredsjednik, Milanka Bulatović, tajnica i članica Predsjedništva i Ćazim Asović, član Predsjedništva, a u posjetu 24.4.2012. godine.

Dočekali su nas i ugostili: Tonko Janković, predsjednik Udruženja „Luča“ Gradiška i Dejan Kovačević, član Upravnog odbora. Kasnije nam se pridružio i Miodrag Manojlović, koji je, ispred crnogorske manjine, i član Parlamenta. Inače, to je ubojita kombinacija: bosanski Crnogorci ili Crnogorci iz Bosne. Neopisiva gostoljubivost, srdačnost i toplina, koja je pojačana bosanskom varijantom, e to možete sada zamisliti: prvo smo se okrijepili u konobi Dejana Kovačevića (a ta konoba, sa svojim više hiljada godina starim amforama, školjkama, ogromnom tristogodišnjom želvom, kamenjem i drugim predmetima koje naš domaćin, kao podvodni ronilac pasionirano skuplja po svim morima i kontinentima, zaslužuje posebnu reportažu – snimale su je i strane televizijske kuće). Posjetili smo i službeni prostor udruženja, sa lijepom natpisnom pločom i ugodnim ambijentom. Obišli smo potom Gradišku, neobično lijep grad, sa uređenom infrastrukturom (novi sportski objekti, monumentalan Centar za kulturu, trgovi, uređena savska obala koja se koristi i dr.). Kako je bio Dan opštine (po danu oslobođenja 1945.g.), posjetili smo Gastro smotru, gdje se sve doslovno rušilo od hrane (kraj je inače poznat i po zemljoradnji i stočarstvu), probali smo, uz stalno nutkanje izlagačica, sve pite, mesne delicije, kolače, neko rakiju i vino. I sve besplatno! Teškom mukom morali smo ostaviti sve to i uz zvuke izvanrednog nastupa Bokija Miloševića i njegovog orkestra, vratili se u konobu.

Službeni dio programa posjeta nastavili smo razgovorom i konkretnim dogovorima o suradnji.

Gradiško udruženje ima stotinjak članova za sada (u samom mjestu ima oko 150 porodica koje su porijeklom iz Crne Gore), a ne postoje precizni podaci, jer nije bilo popisa stanovništva od 90-ih godina. Specifičnost su mladi pripadnici naše manjine, velik broj ih je oko 30-35 godina, sa malom djecom. Manjinska prava zakonski su regulirana, dok je sufinansiranje programa spušteno na lokalnu razinu i nemaju dostatna sredstva za neki ozbiljniji rad.

Za početak, predloženo je da suradnja počne gostovanjima pjevačkih zborova „Montenegro“ i „Bulbuli“ Zagreb, cjelovečernjim koncertom u Centru za kulturu kao i predstavljanjem crnogorske manjine na Smotri stvaralaštva nacionalnih manjina. Daljnji programi dogovarat će se postupno, a očekujemo i naše zemljakinje i zemljake i na svim našim događanjima (udaljeni su samo 1,5 sat vožnje).

Teško smo se rastali od naših dragih domaćina, ali znamo da ćemo se uskoro sresti i zajednički pokrenuti programe koji će dostojno predstaviti crnogorsku tradiciju i kulturu, bez obzira na sve granice.

Milanka Bulatović

Marko Špadijer:

VLADIMIR POPOVIĆ – ŠPANAC

Biografska priča i sjećanja savremenika

Knjiga Marka Špadijera „*Vladimir Popović Španac. Biografska priča i sjećanja savremenika*“ – koju su, uz financijsku pomoć Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske, zajedno objavili Matica crnogorska, Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske i Skaner studio d.o.o. Zagreb – predstavljena je pred punom dvoranom Novinarskog doma u Zagrebu, dana 19. aprila ove godine. Na predstavljanju – koje su organizovali Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske i Društvo Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „Montenegro“ Zagreb, u saradnji s Maticom crnogorskom – bili su, među brojnim uzvanicima i gostima, i otpravnik poslova Ambasade Crne Gore u Republici Hrvatskoj g. Branislav Karadžić, predsjednik Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske g. Aleksandar Tolnauer, izaslanik gradonačelnika Grada Zagreba g. Dragutin Palašek te poznati javni, kulturni i znanstveni radnici, među kojima g-đa Milka Babović i gg. Predrag Matvejević i Dimitrije Popović, zatim članovi Saveza antifašističkih boraca Hrvatske i Društva J. B. Tito.

Pozdravljajući prisutne, prof. dr. sc. Dragutin Lalović je, u ulozi moderatora predstavljanja, prvo naglasio da se radi o drugoj knjizi (prva, o Veljku Milatoviću, predstavljena je na istom mjestu 2007. godine) koju, u okviru biblioteke „*Ličnosti i vrijeme*“, zajedno objavljuju Matica crnogorska i NZCH, potom je dao riječ publicisti Slavku Goldsteinu, diplomati Budimiru Lončaru, prof. dr. sc. Tvrtku Jakovini i autoru Marku Špadijeru, da bi na kraju – u svojstvu jednog od urednika pomenute biblioteke, ali i predsjednika Savjeta za izdavaštvo NZCH – u svojoj završnoj riječi (koja je bila prije esej nego li prigodno obraćanje) iznio brojne kušnje s kojima se susreće hroničar svakog doba, pa i onog doba čiji je protagonist bio revolucionar i diplomata Vladimir Popović Španac.

Slavko Goldstein:

KNJIGA CRNOGORSKOG AUTORA, O JEDNOM ZNAČAJNOM CRNOGORCU, KOJA JE POSEBNO ZANIMLJIVA ZA HRVATSKU

Napominjući kako on nije povjesničar, publicista Slavko Goldstein, naglasio je da se radi o knjizi koja govori o jednom značajnom Crnogorcu, da je knjigu napisao crnogorski autor, da su je objavila dva izdavača koja u imenu imaju riječ „crnogorski“, ali da je knjiga posebno zanimljiva za Hrvatsku, što je ovako obrazložio:

– Vladimir Popović je bio glavni organizator i vodeća ličnost prvih šest mjeseci antifašističke borbe u Hrvatskoj. To nije tajna, to nije niti u hrvatskoj historiografiji prešućivano previše, ali je sasvim sigurno nedovoljno poznato.

Rekavši kako je jako dobro što se ova knjiga pojavila, tako da se i u Hrvatskoj može nešto vrijedno pročitati o Vladimiru Popoviću, g. Slavko Goldstein je to pojasnio riječima:

– Vladimir Popović bio je u kolovozu 1941. delegat CK KPJ za Hrvatsku. Poslije toga ubrzo je postao član, a zatim i sekretar operativnog rukovodstva CK KPH, a to operativno rukovodstvo (koje se sastojalo od V. Popovića, A. Hebranga i R. Končara) bilo je zapravo koordinator cjelokupnog antifašističkog otpora 1941. i djelom 1942. u Hrvatskoj.

Objašnjavajući što je sve prethodilo imenovanju V. Popovića u operativno rukovodstvo, g. S. Goldstein je prvo naveo da je V. Popović stekao reputaciju u Španjolskoj i da je imao izuzetno veliki ugled među jugoslavenskim dobrovoljcima te da je, kad se 1939. vratio u zemlju, vrlo brzo bio zapažen od strane generalnog sekretara KPJ – tada je to već bio Tito – i postao Titov pouzdanik, što je potkrijepio i podatkom da je, kada je Tito morao u maju 1941. ilegalno napuštati Zagreb i preći u Beograd, Vlado Popović bio taj koji je otišao u Beograd da traži stan za Tita. Podsjetivši na poznatu tragediju Kerestinec i da je Tito tada iz Beograda uputio Vladimira Popovića i Blagoja Neškovića da ispituju i srede okolnosti u partijskoj organizaciji u Zagrebu, g. Goldstein je ustvrdio:

– Vlado Popović je u tom trenutku *de facto* preuzeo vodstvo antifašističkog pokreta, odnosno KP u Zagrebu i vrlo brzo (u avgustu 1941.) bio je imenovan za člana operativnog rukovodstva.

Zadržavajući se na specifičnostima i razlozima takvog oblika rukovodstva za Hrvatsku, g. Goldstein je iznio kako je Vlado Popović u toj trojci (V.P., A.H. i R.K.) bio daleko najsposobniji za posao koji je pred njima stajao: sa iskustvom španjolskog borca, ratnika on je bio u stanju procijeniti i vojničke mogućnosti gerilskog ratovanja, te organizirati dolazak grupe od 60 ljudi iz Njemačke koji su zapravo postali vođe ustanka. Ističući da ih je V. Popović rasporedio po jedinicama i da je dva-tri mjeseca kasnije sa njima formirao Glavni štab Hrvatske, g. Goldstein je zapravo objasnio ključnu ulogu V. Popovića u prvim mjesecima antifašističke borbe u Hrvatskoj:

– U tada imenovanom štabu bilo je šest ljudi, pet od njih su bili španjolski borci. Niti Hebrang, niti Končar nisu poznavali te ljude – poznavao ih je Vlado Popović i zato možemo tvrditi pouzdano da je *de facto* Vlado Popović imenovao Glavni štab partizanskih odreda Hrvatske.

Rade Končar biva ubrzo uhapšen i strijeljan, a Andrija Hebrang je, nakon jedne provale, dospio u Jasenovac, pa je Vlado Popović ostao jedini u tom operativnom rukovodstvu (koje se nije više popunjavalo!) i iz Zagreba je još neko vrijeme, preko kurira, sâm rukovodio partizanskim odredima u Hrvatskoj, a potom prelazi na oslobođenu teritoriju, u Drežnicu, gdje se – napominje g. Goldstein – i danas mogu vidjeti spomen-obilježja sa podacima gdje je tada bio Glavni štab Hrvatske, gdje je bio Agitprop, gdje štab 5. operativne zone itd., ali nigdje ne piše gdje je bio CK KPH, jer:

– Tada Centralnog komiteta KPH *de facto* nije bilo – to je bio Vlado Popović ...

Budimir Lončar:

INTELEKTUALAC KOJI JE U JEDNOM BURNOM VREMENU, KAO LEGENDA, PROŽIVIO DEVET ŽIVOTA

Istakavši da je Vladimir Popović Španac u jednom burnom vremenu, kao legenda, proživio devet života i da se o svakom od njih može napisati jedna knjiga, diplomata Budimir Lončar je kazao:

– Knjiga Marka Špadijera zaslužuje veliku čestitku, jer – kao što je rekao Milovan Đilas – Vladimir Popović je bio intelektualac, ali nije volio pisati, iza sebe nije ostavio mnogo pisanih tragova i to je bila sigurno jedna od velikih teškoća za autora.

U nastavku svog gotovo polusatnog kazivanja, g. Lončar je kroz više anegdotskih situacija evocirao uspomene na čovjeka za kojeg je najprije samo znao da je „lijep, elegantan i neobično strog kao rukovodilac“. Nije mogao ni slutiti, u trenutku kad je stupao u diplomatsku službu, da će najdublji trag u njegovoj diplomatskoj

karijeri ostaviti upravo Vlado Popović – čovjek koji mu je najprije bio pretpostavljeni kao ambasador FNRJ u SAD i za koga iznosi da je bio autoritaran, netolerantan i vrlo čvrst u svojim stavovima, ali i čovjek koji je ipak ljude jako volio. To je g. Budimir Lončar postepeno spoznao i na brojnim zajedničkim putovanjima, na kojima je Vladimir Popović najviše pričao o ilegalnom Zagrebu i boravku u Hrvatskoj, smatrajući taj period najznačajnijim u svom revolucionarnom i političkom životu, jer prema riječima Vladimira Popovića kojima je svjedok bio g. Lončar:

– „Sve dileme, od vojnih do političkih i društvenih, su se u Hrvatskoj najprije pojavljivale, sazrijevale i riješavale.“

Nastavljajući svoje kazivanje, g. Lončar je iznio kako je bio impresioniran samom činjenicom da je V. Popović bio Titov ambasador u Moskvi, koji je predao pismo koje je bilo Staljinu „Ne“:

– Nije bila samo Titova hrabrost, bila je hrabrost i Vladimira Popovića, na njihovom terenu, u odajama Kremlja, isprситi se svojom visinom i ljepotom i reći „Ne, ne prihvaćamo!“

Ispričavši potom sve detalje o jednom nimalo diplomatskom postupku V. Popovića, što je, međutim, za rezultat imalo gotovo trenutno upućivanje američkog žita u Jugoslaviju (u vrijeme nerodne godine), g. Lončar je konstatovao:

– Prvo smo se svi za glavu hvatali, a poslije se divili. Takav je bio Vlado Popović diplomat!

A da je često bivalo tako, g. Lončar potvrdio je i iznošenjem detalja sa dramatične sjednice Vijeća sigurnosti UN u vrijeme kubanske krize, kada se radilo o nuklearnom ratu i miru. Naime, za vrijeme oštre polemike između američkog predstavnika i sovjetskog ambasadora Zorina i u krajnje napetoj atmosferi, V. Popović se digao iako ga niko nije bio prozvao, došao pred njih i jednom i drugom uzdignutog prsta rekao: „Nemojte se igrati sa ratom i mirom!“, a na ruskom se Zorinu obratio riječima: „Vi lažete!“, vezano za tvrdnje Moskve oko situacije s raketama. Sjednica je poslije toga prekinuta, a Zorin je, nakon obavljenih konsultacija, povukao svoju argumentaciju.

Direktan je bio Vladimir Popović i kad je na sastanku kod Tita (trebalo je odlučiti da li se, zbog pada Hruščova, hitno vratiti u zemlju ili ostati u Kairu, na Drugoj konferenciji nesvrstanih) ustao i rekao: „Druže Stari, kada je potres u Moskvi ne mora biti detonaciju u Beogradu i Jugoslaviji. Mi moramo pokazati da nismo mi dio njihove krize, dio njihovog stanja, da smo mi nezavisni i ti druže Stari trebaš ostati ovdje!“, s čime se, nakon direktnog Titovog upita, složio i Koča Popović ...

Prof. dr. sc. Tvrтко Jakovina:

POSTOJI SVIJEST I ZANIMANJE ZA OSVIJETLJAVANJE LIČNOSTI KAO ŠTO JE VLADIMIR POPOVIĆ

Istakavši na početku svog izlaganja da je Vladimir Popović – ako bi se rat, otpor Staljinu i politika nesvrstanosti ocijenili kao najveći Titovi dometi – bio vrlo važan, ako ne i jedan od najvažnijih Titovih suradnika u sve te tri dionice, prof. Jakovina je naglasio i da je Vlado Popović bio trostruki ambasador, danas bi se reklo na tri najvažnija mjesta u svijetu: u Moskvi, Washingtonu i Peking.

Navodeći da je V. Popović 7. lipnja 1950. godine predao vjerodajnice Trumanu i da su tada novinari prenijeli da je izrekao rečenicu u kojoj se govori o odanosti odbrani slobode, miru, ravnopravnosti i prijateljskim odnosima sa svim zemljama koje misle isto, prof. Jakovina je nastavio:

– U materijalu koji je bio priređen američkim političarima o novome ambasadoru iz Jugoslavije rečeno je kako je iznimno

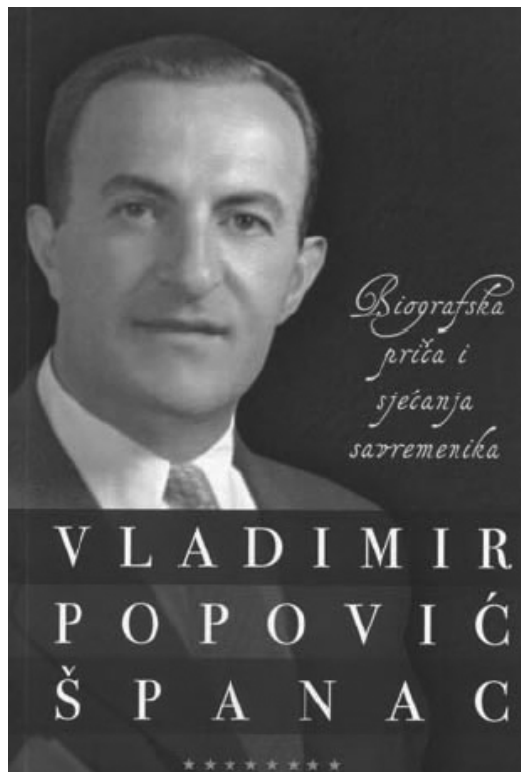
lijepa osoba, dobro građen, visok oko 6,22, tamne kose, govori ruski, francuski, grčki, španjolski (što je možda bilo malo uljepšano), govori se da razumije engleski iako ga ne govori javno.

Tada se mogao saznati i gotovo bizaran podatak kako je Vladimir Popović, upitan jednom prilikom u Moskvi o svojoj reputaciji najmlađeg generala jugoslavenske vojske, navodno odgovorio: „Da! I najzgodniji takođe!“

Iz tih materijala se može pročitati i kako se smatralo da je Vladimir Popović imao veliki utjecaj na maršala Tita i da je bio osoba velikog ega, plahovitosti i nepredvidljivosti, pa bi se moglo zaključiti kako su oni koji su procjenjivali ko iz Jugoslavije dolazi u Ameriku imali dosta dobre informacije.

Napomenuvši da je Vlado Popović jedan od rjeđih visokih crnogorskih diplomata koji nisu pisali i ostavili nešto zapisano – te istakavši da je, iz perspektive mlađih ili današnjih generacija, zapravo nevjerovatno da je neko ko je rođen još u Kraljevini Crnoj Gori, došao na studije u Beograd, tamo se afirmirao na fakultetu kroz ilegalni rad, otišao u Španjolsku, potom došao u jednu sasvim drugu sredinu, ulazio ilegalno u Zagreb u lovačkom odijelu ... i da sve to gotovo izgleda kao neko herojsko vrijeme koje teško da se može ponoviti – prof. dr. sc. Tvrтко Jakovina završio je svoje izlaganje riječima:

– Meni je drago da se ova knjiga pojavila. Ona pokazuje zapravo da postoji svijest i zanimanje za osvjetljavanje nekih ličnosti kao što je i Vladimir Popović. To su studije o tipu političara i kadrova koje nam u historiografiji nedostaju.

Marko Špadijer:

ANTIFAŠIZAM OBILJEŽAVA I MODERNU EVROPSKU MISAO VIŠE OD BILO KOJE DRUGE INTEGRATIVNE IDEJE

Izrazivši polaskanost brojnošću prisutnih i onim što je čuo od govornika, g. Marko Špadijer je istakao da u ovakvim prilikama autoru ne priliči da naknadno „mudruje“ – „jer je svoje rekao u knjizi“ – te je iznio nekoliko napomena o svom pregnuću da obiman dokumentarni materijal pretvori u čitljivu biografsku priču o Vladimiru Popoviću.

– Nastojao sam da budem objektivan, ne zaboravim na vremensku distancu i o njegovom vremenu ne „presuđujem“ iz današnje svijesti. Izbjegavao sam da ponavljam činjenice koje su dvadesetak savremenika iznijeli kroz svoja sjećanja. Nijesam imao potrebu da razigravam maštu zbog toga što je život junaka priče bio uzbudljiviji od fantastike.

Podsjetivši da je prošlo četrdeset godina od smrti Vladimira Popovića i da su pomjerene i naše percepcije vremena, procesa i ličnosti, g. Špadijer je kazao:

– Na prostoru nekadašnje Jugoslavije smo se veoma međusobno udaljili. Ipak, u stremljenju prema trajnoj stabilnosti, ostala je zajednička uporišna tačka – antifašizam. Antifašizam obilježava i modernu evropsku misao više od bilo koje druge integrativne ideje. Kroz tu vizuru pokušao sam da rekonstruišem životni put Vlada Popovića, istaknute ličnosti internacionalnog antifašističkog pokreta.

Ističući i poimence svoju zahvalnost mnogim ljudima za ohrabrenje, pomoć i saradnju pri nastajanju knjige, autor je posebno naglasio ulogu gospođe Nade Radimir:

– U ovoj priči o zahvalnosti nezaobilazna je jedna izuzetna dama. To je Nada Radimir, zagrebačka skojevka, koja je diplomirala na Novinarsko diplomatskoj visokoj školi u Beogradu, radila na odgovornim mjestima u turizmu u Hrvatskoj, bila vlasnik turističke agencije u Cirihu i Njujorku, a prije neki dan je proslavila 82. rođendan u Sidneju kao član reprezentacije Australije u bridžu. Ona me prosto natjerala da napišem ovu knjigu, pomagala u svakom pogledu, kontaktirala Vladove prijatelje, slala dokumenta koja je sačuvala poslije smrti svoje sestre, Vladove supruge. Zahvaljujući njoj mogao sam da objavim nekoliko ekskluzivnih dokumenata.

Napominjući kako je Vladimir Popović imao više zavičaja i da je jedan od njih i Hrvatska, g. Špadijer je pojasnio koliko je Crnogorac Vladimir Popović, kao jugoslovenski partijski funkcioner u vrijeme ustaškog terora i rata, sudbinski bio vezan za Hrvatsku:

– Imao je puno povjerenje u hrvatske partijske kadrove, na njih se oslanjao i povjeravao im svoj život. Sticajem okolnosti postao je prvi čovjek Partije i ustanka. Ponosio se tim dijelom svoje biografije kao najdinamičnijim i najuzbudljivijim periodom svog života. Stekao je mnogo prijatelja u Hrvatskoj, a Zlata Šegvić, profesorica književnosti iz Splita, njegova vjerenica je ubijena u Lepoglavi, dok je posljeratni život proveo sa suprugom Vjerom Radimir, skojevkom iz Zagreba, koja je zbog njega dospjela u Jasenovac.

G. Špadijer je na kraju izlaganja podsjetio da „magline koje prate snažne ličnosti kada protutnje istorijskom scenom, otvaraju prostor interpretatorima da umanje njihovu ulogu“ i da tih nepravdi nije pošteđen ni Vladimir Popović, a svoje je obraćanje zagrebačkoj publici završio riječima:

– Hrvati i drugi, a posebno Crnogorci, građani Republike Hrvatske, imaju razlog da njeguju sjećanje na Vladimira Popovića i da se ponose svojim sunarodnikom koji je dao veliki doprinos izgradnji antifašističke Hrvatske. Raduje me što sam ovom knjigom doprinio da se Vladimir Popović vrati na simboličan način u Zagreb i Hrvatsku kojima je toliko dao i koje je volio.

Prof. dr. sc. Dragutin Lalović:

MORALNI DUG PREMA JEDNOJ LIČNOSTI I JEDNOM VREMENU

«Valja ponajprije odati iskreno priznanje cijenjenom Marku Špadijeru, koji je s mnogo mara i lucidnosti osvjetlio lik jedne prvorazredne povijesne ličnosti. Shvatio je to, s pravom, kao moralni dug prema jednoj ličnosti i jednom vremenu. Pritom se, kao i svaki biograf o tom vremenu i značajnim ličnostima u njemu, suočio s krupnim izazovima.

Tumačeći pobude i dileme ovoga svog životopisnog pothvata, u svojim sjećanjima na Vlada Popovića, sam autor ističe svoje „osjećanje duga prema toj ličnosti“, koju je prethodno ocijenio kao „ličnost najvišeg ljudskog i političkog nivoa“ (str. 411). Pritom iskazuje i dvojbu koliko će ga ljudska (i rodbinska) bliskost s tom ličnošću eventualno hendikepirati da o njoj piše *sine ira et studio*.

Odlučio se za formu suzdržanosti, objektivne i potpune informacije, a ne vrijednosnih sudova ili čak osuda. Išao je i dalje u svojoj skrupuloznosti: odbio je da se svojem glavnom liku «uvuče pod kožu», da ga plastično individualizira, tako da se stječe osnovni dojam kako je Vlado Popović bez ostatka pripadao novovjekovnom soju „anđela javnoga života“ ili „zaljubljenika u opće“, kako je antičke građane nazivao veliki Montesquieu.

Je li baš tako, je li taj dojam posve točan, je li Vladimir Popović doista bio utjelovljenje političke ili revolucionarne strasti?

Evo jednog primjera iz sjećanja samog Špadijera na Vlada Popovića, kad nam u krokiju nagovještava osobnost svojeg glavnog lika, uspoređujući dvojicu prijatelja Svetozara Vukmanovića Tempa i Vladimira Popovića:

„Dva Crnogorca, Crmničani, obojica proslavljeni revolucionari, partijske legende, ljudi iz udžbenika, a tako različiti. Tempo prijek, samouvjeren, agresivan, bez volje da čuje drugo mišljenje ... Vlado ne bez zora, ali tolerantan, civilizovan, spreman da sasluša. *Vlado je imao ljudske, a Tempo političke strasti.*“ (str. 417; istaknuo D.L.)

Autor je knjigu podijelio u dva dijela: prvi je objektivistički izvještajna kronika života Vladimira Popovića u revolucionarnome komunističkom pokretu, pri čemu nije izostala ni obiteljska strana njegova života; drugi pak subjektivistički dio sadrži svjedočanstva, uključujući i već citirano svjedočanstvo samog Špadijera.

Takav postupak može se i razumjeti i opravdati, ali nije uobičajen u ovom žanru. Čini se naime nedvojbenim da je umijeće dobre biografije upravo u nerazdvoživosti tih dviju komponenti, objektivističke (duha vremena) i subjektivne (osobnih nada, osjećaja i drama). U objektivističkom pristupu Marka Špadijera, pojedinačno Ja našeg glavnog junaka samopodvrgava se pod konkretnu univerzalnost Ideje, Partije i Tita, tako da se samo povremeno, na mahove, doznaje i poneka njegova intimna sumnja ili nedoumica kao političkog aktera. Tek nam uzgredne opaske (poput navedene) dočaravaju živu konkretnu osobu, prepoznatljivu ispod idealiziranog lika revolucionara što samozatajno izgara na oltaru općega.

Da to ilustriram jednim osnovnim pitanjem. Je li Vlado Popović, kao i svi drugi iz njegove generacije, bio staljinist? (točnije u kojoj mjeri, jer je svaki član komunističkog pokreta to tada morao *per definitionem* biti). Špadijer ustvrđuje da Vlado Popović nije bio dogmat, da nije bio ideološki zatucan, da je bio širok i otvoren, upravo uman svjetski čovjek. Istodobno, sve pokazuje da je u cijelom svom vijeku vjerovao u Partiju i Tita kao jamstvo socijalizma i Jugoslavije. Uvjerava nas se da je bio za demokraciju i demokratizaciju poretka, ali bi bilo zanimljivo znati je li

ikad naslutio da demokracije nema niti može biti bez političkog pluralizma i pune slobode mišljenja i štampe, čemu su upravo vrh SKJ i Tito bili principijelni protivnici. Pred kraj priče saznajemo da je na kraju svog životnog puta bio razočaran i pun skepse spram budućnosti zemlje. Od tako pametnog čovjeka očekivali bismo da je ostavio makar kakav trag kritičkog promišljanja o vlastitom usudu u revolucionarnom kovitlacu, o sustajanju „revolucije koja teče“ – barem u svjedočanstvima svojih bližnjih.

Uvjeren sam da svaka kronika života izabranih protagonista tog doba može biti uvjerljiva i bliska mladoj generaciji samo ako istakne i strukturne bitne manjkavosti jugoslavenske varijante socijalizma i naše varijante zajedništva jugoslavenskih naroda. Ni hrvatska 1971. ni srpska 1972, primjerice, ne mogu se svesti na partikularističke nacionalizme, a da se u njima ne vidi i očajnički otpor mlađe generacije članova SKJ i njegova vodstva protiv sklerotičnosti starog modela i jednopartijskog monopola – nad radnicima i građanima.

Izdvajam zanimljiv i kontroverzan konkretni primjer iz političke biografije Vlada Popovića. U dijelu u kojem se govori o njegovu djelovanju kao šefa Generalnog sekretarijata Predsjednika Republike nalazimo sljedeću ocjenu: „Vlado se nije identifikovao s Titom, niti hranio važnošću funkcije koju je obavljao, ali je objektivno imao političku moć. U nekim političkim krugovima se govorilo da je Vlado važniji od Vlade SFRJ i da se preko njega ostvaruje uticaj na politički život i odluke u vrhu države.“ (str. 288-289).

Špadijer osvjetljava konkretnu povijesnu epizodu iz toga vremena za koju, s pravom, ističe da je imala „posebnu težinu, jer je njena interpretacija ostavila traga na odnos prema Vladi Popoviću u Crnoj Gori“ (str. 292). Politički kontekst je smjena generacija krajem šezdesetih, kada se mlađa ekipa rukovodilaca s Veljkom Milatovićem na čelu (a uz podršku Veljka Vlahovića) otvoreno i principijelno politički sukobljava s konzervativnim otporom stare garde (na čelu s Blažom Jovanovićem i Svetozarom Vukmanovićem Tempom). Podroban opis nalazi se na str. 292-296.

U toj epizodi, s kojom završavam, susreću se dva lika ove naše biblioteke Vlado Popović i Veljko Milatović. Evo kako njihov ključni politički razgovor iznosi biograf Veljka Milatovića Miodrag Mališa Marović (a koji Špadijer samo djelomično citira):

„Plahovit i pun sebe, sa oreolom španskog borca, u to vrijeme smatranog jednim od najbližih Titu, Vlado Popović je politički 'mlađanog' Veljka dočekaio nervoznom primjedbom kako su razgovore sa njima u Federaciji mogli ranije obaviti da se to željelo. Na njegov odgovor da ga traži

nedjeljama, ali da ga nije mogao dobiti, Vlado, očigledno uvrijeđen, povišenim glasom presijeca Veljka prijekorom kako je to mogao učiniti Veso, prilikom njihovog susreta na Brionima.

Na pitanje o svom kandidovanju odgovorio je da ne želi da bude u partijskim forumima ni u Crnoj Gori ni gore.

Na Veljkovu opasku da nije sumnjao u takav njegov stav, Vlado je nastavio da ni on nije bez nekih opterećenja, pa se tako boji da naša zamisao o predstavnicima gore, ne oslabi reprezentativnost crnogorske delegacije u vrhu federacije.“ (v. M. Marović, *Veljko Milatović*, 2006, str. 208-209)

U tom se političkom sukobu, kao što vidimo, Vlado Popović aktivno uključio u crnogorske političke borbe za vlast u Savezu komunista Crne Gore, na strani Tempa. Doživio je poraz, koji svjedoči o ograničenosti njegove političke moći, usprkos svoj bliskosti s Titom. Ali svjedoči i o njegovu integritetu i smislu za politički realizam jer se nakon poraza lojalno povukao i podržao novo, pomlađeno crnogorsko vodstvo. Nameće mi se u ovom kontekstu sasvim uzgredna napomena: nije mi nikad bilo jasno zašto se Tempova pretenzija da bude kandidat za čelnika crnogorskih komunista smatrala bahatošću i političkim karijerizmom. Sam Špadijer ističe kako Tempo s mjesta predsjednika Sindikata odlazi relativno mlad u penziju (1912-1967, sa samo pedesetipet godina). Zar Tempo nije bio član najužeg rukovodstva SKJ, između sedmoga i osmog kongresa (1958-1964), jedan od pet članova Sekretarijata IK CKSKJ (Tito, Ranković, Kardelj, Gošnjak, Tempo)? Cijelo je desetljeće bio na čelu jugoslavenskog Sindikata, u kojemu je izrastao u jednog od lidera jugoslavenskoga samoupravnog pokreta. Bio je godinama nedvojbeno čelni crnogorski komunist u Federaciji (poslije Đilasa, a prije Vlahovića). Za takvog rukovodioca odlazak u Crnu Goru nipošto nije bila nekakva pretencioznost, nego skok s konja na magarca. Drugim riječima, čisto formalno, to je morao biti ogroman dobitak za Crnu Goru, za jačanje njezine pozicije u Jugoslaviji. Tako u tome političkom sukobu valja, po mom sudu, razumjeti pobude i opredjeljenje Vlada Popovića.

Da završim: *Fortuna* je bila jedinstveno sklona našem Vladu Popoviću. U povijesti je živio u saviježđu jednoga velikoga generalnog sekretara (KPJ/SKJ), sam je bio odličan generalni sekretar Titova predsjedničkog sekretarijata, a eto je danas dočekao da o njemu u ime povijesti sudi još jedan uman generalni sekretar (Maticice crnogorske)!

Sve je ostalo ljudska i revolucionarna *virtu* Vladimira Popovića Španca.»

PREDSTAVLJANJE KNJIGE „ORIDINALI“ ĐORĐIJA RADONJIĆA

U nedjelju 25.03. u prostorijama Nacionalne zajednice Crnogoraca Rijeka održana je promocija knjige „*Oridinali*“ Đorđije Radonjića, na kojoj je bio prisutan i sam autor. Pozdravnu riječ u ime organizatora – Nacionalne zajednice Crnogoraca Rijeka i dvaju vijeća crnogorske nacionalne manjine za Grad Rijeku i PGŽ – uputio je Nikola Lučić. Predstavio je autora pročitavši kratku biografiju:

«Đorđija Milov Radonjić rođen je na Njegušima 1953. godine. Djetinjstvo je proveo i školovao se prvo na Njegušima, a onda na Cetinju i u Nikšiću. Predavao je materinji jezik u osnovnim školama na Cetinju i u Kotoru, a sada radi kao bibliotekar u osnovnoj školi u Dobroti.»

Nakon toga autor je rekao nekoliko uvodnih riječi o svojim knjigama:

«Prvu knjigu crnogorskog narodnog humora u anegdota „*Bez uzla na jezik*“ objavio sam 1995. godine, drugo dopunjeno izdanje 1997. godine, a treće, takođe dopunjeno izdanje, 2005. godine.»

Nakon toga, na opće oduševljenje prisutnih počeo je pričati anegdote crnogorskog narodnog humora, a da nijednu nije pročitao iz knjige već ih je govorio napamet. U ugodnoj atmosferi, vrijeme je brzo prolazilo, a smijeha nikad dosta. Autor je na kraju podijelio knjige s posvetama i pozvao na zajedničko druženje i razgovor.

Dragutin Lakić

MONODRAMA „BIZMISMEN“

U petak 23. marta 2012. je u Zajednici Talijana izvedena monodrama „*Bizmismen*“ autora teksta Miodrag Karadžića i u režiji Goran Bulajića. Tekst je po ko zna koji put na sebi svojstven – aktualan i humorističan način izveo glumac Vojo Krivokapić.

Monodrama „*Bizmismen*“ je dobitnik dvije nagrade publike: na Prvom crnogorskom festivalu monodrame 1995. godine, koji je 1997. godine prerastao u „Međunarodni festival glumca“ kao i na međunarodnom festivalu pozorišta malih (kratkih) formi u Sarajevu.

Vojo Krivokapić je član Nikšićkog pozorišta i pozorišta „Zahumlje“, kulturno-umjetničke institucije stare 111 godina, i njen direktor. Pozorišnom umjetnošću se počeo baviti 1975. godine

upravo u „Zahumlju“ od kada je ostvario niz veoma značajnih i zapaženih uloga u pozorišnim predstavama, na filmu i u TV serijama. Posebno značajne su mu glavne uloge u predstavama: „Na pučini“; „Jugonokturno“; „Voćni dan“ (1. festivalska nagrada za mušku ulogu); „Klupko“ (2. festivalska nagrada za mušku ulogu); „Šta mu je ono na glavu“; „Dobro jutro, admirale“; „Maj nejm iz Mitar“; „Bog u prelaznom periodu“; „Iz ničega u ništa“; „Jo i Po“ i drugim.

Igrao je u filmovima „Balkan – Pariz“ i „Srce i njena deca“, režija Božidar Bota Nikolić; „Desant na Prčevo“, mladog crnogorskog režisera Draška Đurovića; TV filmovima i serijama „Da kapo“; „Zašto si tako tužan“; „Viljuška se drži u lijevu ruku“; „Mješoviti brak“ i dr.

Dragutin Lakić

Zajedničku izložbu crteža i grafike Selme Đečević i slika Nikice Raičevića – koju je prvo prošle jeseni imala prilike da vidi zagrebačka publika u Galeriji Zvonimir (o tome je pisano u br. 71 „Crnogorskog glasnika“), a krajem prošle godine i posjetioci Galerije crkvice Sv. Trojice u Kastvu (v. br. 72) – početkom ove godine pohodili su (od 18.2.) i posjetioci galerije Muzeja grada Splita. O njihovim utiscima najbolje svjedoči tekst – svojevrsno pismo upućeno autorima izložbe – koji potpisuje predsjednik Vijeća crnogorske nacionalne manjine Splitsko-dalmatinske županije i potpredsjednik Predsjedništva NZCH gospodin Radomir Noveljić.

«KAKVI KRAJOLICI, KAKVA DIVLJA A LIJEPA PRIRODA!»

Postavljao sam izložbu i pratio ju do zatvaranja, slušao komentare, razgovarao s posjetiocima – onima koji su detaljnije i s većim zanimanjem razgledali slike, pa osjećam potrebu da na kraju kažem nekoliko riječi kako bi autori imali što objektivniju predodžbu o utisku koji su ostavili na splitske posjetioce izložbe. Neću iznositi osobne utiske jer bih možda bio previše patriotski subjektivan, pa ću zato pokušati prenijeti atmosferu iz galerije u ovih desetak dana koliko je izložba trajala.

U knjigu utisaka upisivali su se uglavnom posjetioci crnogorskog porijekla i oni koji imaju neku drugu (rodbinsku ili prijateljsku) vezu s Crnom Gorom. Kao što se vidi, ti su upisi svi u superlativima, a mnogi od njih nijesu lišeni emocija i nostalgije, što je razumljivo, jer svaki kontakt sa Crnom Gorom (a ova izložba to jeste, i to jaki kontakt) izaziva žestoke emocije i nostalgična raspoloženja.

Ako na trenutak apstrahiramo u knjizi izražena mišljenja i izjave, ostaje nam da vidimo kakve je utiske doživjela ona druga, velika većina, splitskih posjetilaca izložbe. U toj većini bio je i nemali broj istinskih ljubitelja ove umjetnosti; akademskih slikara, slikara amatera, vjerovatno i koji

kolekcionar i, jednostavno, ljudi koji vole sliku; i ne samo sliku nego sve što je lijepo! Bilo je posjetilaca koji su navraćali i po dva-tri puta, kao i onih koji su i do pola sata ostajali u galeriji i razgledali slike do u najsitnije detalje. A što su oni rekli o izložbi?

Evo, na dan zatvaranja, nešto po sjećanju, a nešto iz moje bilježnice, navest ću samo neke od njihovih izjava: «Ovo je fantastično!», «Ovo je osvježanje za Split!», «Kakvi krajolici, kakva divlja a lijepa priroda!», «Ovo je nešto što u splitskim galerijama još nismo vidjeli.», «Pozdravite autore i zahvalite im na ovome što su nam priredili.» – rekla je jedna akademska slikarica. I tako dalje, i sve u tom stilu ...

A Split je grad s bogatom tradicijom i velikim imenima u slikarstvu, kiparstvu, muzici ... te Splitsani, odgajani u takvom ambijentu, znaju cijeniti pravu vrijednost u umjetnosti, što ovakvim izjavama o izložbi daje posebnu težinu.

Na kraju, spomenut ću da je izložba bila otvorena desetak dana, da ju je posjetilo ukupno oko 250 posjetilaca, što smatramo solidnom posjećenošću, a nije nevažno i to da je na dan otvaranja oko galerije bilo još ostataka snijega i leda kao posljedica jakog nevremena, rijetko viđenog u ovom gradu.

Poštovani autori, prenosim Vam, dakle, pozdrave i zahvalnost Vaše kolegice, akademske slikarice, koju maloprije spomenuh, kao i svih ovdašnjih Crnogoraca, naravno, onih koji se još tako predstavljaju.

Radomir Noveljić

CRNA GORA, USLOVI I PERSPEKTIVE DEMOKRATIJE

Na već tradicionalnoj tribini „Aktuelni trenutak Crne Gore“ – koju je, u Crnogorskom domu u Zagrebu, 26. aprila organizovalo Vijeće crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba – gost je bio gospodin Esad Kočan, glavni i odgovorni urednik nedjeljnika *MONITOR*, a tema „**Crna Gora, uslovi i perspektive demokratije**“. Pozdravljajući gosta i sve prisutne, predsjednik Vijeća crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba prof. emer. dr. sc. Veselin Simović istakao je da se radi o predavaču koji je istaknuti novinar ne samo u okvirima Crne Gore i okvirima bivše države, nego i u međunarodnim razmjerama.

Napomenuvši da ne može opisati koliko se lijepo osjeća u našoj sredini – među prijateljima koji, kako je naglasio, ne moraju u svemu biti i njegovi istomišljenici – g. Kočan je svoje gotovo četrdesetominutno izlaganje započeo isticanjem namjere da dâ jedno svoje viđenje sadašnjosti Crne Gore, «uslova da naša zemlja postane demokratska zemlja, onoga što se mora uraditi da bi postala demokratska zemlja i kakve su perspektive da se to zaista desi».

Podsjetivši najprije da se jedno vrijeme u Crnoj Gori vodila rasprava da li država treba da prethodi demokratiji ili treba da bude obrnuto, g. Kočan je ustvrdio kako je suština bila u tome da je, nakon raspada bivše države, bila potrebna i država i sloboda. Nastavivši više zapravo distinkcijom nego li paralelom antibirokratske revolucije u Crnoj Gori i poljskog pokreta „Solidarnost“, te naglašavajući da se njome težilo revitalizaciji sistema a ne njegovoj promjeni – što je rezultiralo uvođenjem Crne Gore u rat, ali i preraspodjelom društvenog bogatstva i grupisanja kapitala u uslovima suspenzije tržišta i političkih ideja – predavač je iznio uvjerenje da je Crna Gora tada imala najbolji pokret koji je bio i opozicioni i crnogorski i alternativni i emancipatorski, ali i neučinkovit u ratnim uslovima, što je protumačio pozivajući se na tzv. doktrinu šoka.

Govoreći o vremenu nakon 97. godine pa sve do današnjih dana i iznoseći mišljenja svojih čitalaca da «u Crnoj Gori nema alternative, jer je opozicija gora od vlasti», g. Kočan je kao svoju profesionalnu i ljudsku obavezu i obavezu svog lista formulisao upravo razvijanje alternativnog promišljanja u Crnoj Gori, koje bi trebalo da skrene pažnju, pored ostalog, na selektivno pamćenje iskustava rata, na privatizacijsku istinu i na ogromnu koncentraciju kapitala u premalom broju ruku. Stoga – jer je uvjeren da bi u protivnom situacija, koju je nazvao tzv. stabilnim haosom i poredio s

ESAD KOČAN jedan je od osnivača Monitora, član njegove redakcije od prvog broja do danas. Zbog pisanja i uređivanja Monitora suspendovan je, zajedno s grupom kolega, s televizije. Poslije suspenzije napušta televiziju i u potpuno se posvećuje radu u Monitoru. 1992. godine postaje odgovorni urednik Monitora. Bio je i odgovorni urednik ratnog Monitora do 1994. 2002. godine imenovan za glavnog i odgovornog urednika Monitora, a taj posao obavlja i danas. Stalni je predavač na Institutu za medije Crne Gore. Dobitnik je međunarodne nagrade Duško Kondor za afirmaciju građanske hrabrosti koju dodjeljuje NVO GARIWO iz Sarajeva.

onom iz 88. godine, mogla da rezultira samo dvijema suprotstavljenim idejama: «režimskom» i «srpskom» – podržava evropske integracije Crne Gore čak više nego li aktuelna vlast, pri tome nimalo ne idealizujući Evropu i pripisujući njenim činovnicima tzv. geostratešku korumpiranost, ali vjerujući da će Crna Gora tada biti «pod lupom» međunarodne javnosti, što bi, između ostalog, trebalo da unaprijedi i medijsku situaciju u Crnoj Gori i da ojača pravnu državu.

Iznoseći mišljenje da bi se zakonom o ekstraprofitu suspreglo dalje razvijanje postojećeg modela društva (koji je nazvao kvazi neoliberalnim) i pospješilo razvijanje ideje slobodne komunikacije, g. Kočan izrazio je uvjerenost da bi se tek tako omogućilo da se u maloj zajednici od 600.000 stanovnika baštini blago koje sačinjava njihova slovenska i hrišćanska, pravoslavna i katolička, te islamska dimenzija, ali je naglasio i da je za to neophodna građanska kuraž. Na kraju svog izlaganja g. Esad Kočan je zaključio da je «nama država trebala zbog slobode, da su prepreka toj slobodi golemi ultra monopoli, a za to je jedini lijek široki multikulturalni i multietnički građanski pokret otpora za demokratizaciju Crne Gore».

U skladu s ustaljenom praksom da na tribinu pozvani ugledni javni, kulturni ili naučni radnici iz Crne Gore nakon svojih predavanja odgovaraju na pitanja, i g. Kočan je – gotovo onoliko vremena koliko je trajalo i njegovo izlaganje – vrlo iscrpno i strpljivo komentarisao brojna pitanja i opaske prisutnih vezana za aktuelni politički trenutak Crne Gore, pa i Hrvatske, iznoseći mnoge detalje koji u dobroj mjeri moraju biti poznati onima koji prate crnogorska medijska sredstva. Na kraju je prof. Simović zahvalio g. Kočanu na zanimljivom izlaganju u kom je «iznio svoja gledišta, svoja stajališta, stajališta lista koji uređuje, s kojima se možemo složiti ili ne složiti, ali koja proširuju naše vidike».

CRNOGORSKA SADAŠNJOST

Tema tribine, koju je Nacionalna zajednica Crnogoraca Rijeka održala 20.4. i čiji je moderator bio gospodin Nikola Lučić, bila je sadašnji trenutak u Crnoj Gori. Nakon uvodnog govora generalnog sekretara Matice crnogorske gospodina Marka Špadijera brojni članovi zajednice postavljali su pitanja o privredi, turizmu i brojnim drugim temama vezanim za život i razvoj Crne Gore.

Gospodin Marko Špadijer je u kratkom pregledu o stanju u Crnoj Gori, kako ih on vidi, iznio umjereni optimizam, osvrćući se pri tome i na pozitivna mišljenja međunarodne zajednice, ali i brojne obaveze koje imaju sve države koje žele ući u Evropsku uniju. Pitanja su bila usmjerena na političku klimu unutar višestranačja, na štrajkove u pojedinim granama privrede, na odnose s iseljeništvom itd.

Nakon tribine gospodin Marko Špadijer i članovi zajednice zadržali su se još neko vrijeme u neformalnom razgovoru.

Dragutin Lakić

UMJETNIČKI VRH USMENE POEZIJE

Kao treća knjiga u ediciji „Patrimonium“ Instituta za crnogorski jezik i književnost objavljene su „Pjesme“ Starca Milije sa komentarima Novaka Kilibarde. Rječnik manje poznatih riječi uz ovo izdanje priredio je Adnan Čirgić.

Tvorevine usmene književnosti kod nas se tradicionalno shvataju kao proizvod kolektivnog duha. To stanovište, kao krajnje neprimjereno, prvi je kod nas sumnji podvrgao renomirani proučavalac crnogorske usmene književnosti Novak Kilibarda. Ugledni naučnik u više je navrata i stručnoj i laičkoj javnosti dokazivao da u Crnoj Gori imamo pjesnike pjevače kojima trebamo priznati status klasika naše nacionalne literature.

– Pet pjesama Starca Milije, koje ukupno imaju 3.284 stiha, znače umjetnički vrh poezije koja se razvila na prostorima koji danas pripadaju Crnoj Gori – ukazivao je Kilibarda.

Čelni ljudi Instituta za crnogorski jezik i književnost prvi su napravili otklon od tradicionalističkih pristupa izučavanju usmene književnosti i dobili smo prvu knjigu u kojoj su, odvojeno od srodnih žanrovskih ostvarenja, štampani svi stihovi koje nauka o književnosti pripisuje Starcu Miliji. Tu su pjesme „Ženidba Maksima Crnojevića“, „Strahinjić ban“, „Sestra Leke kapetana“, „Gavran harambaša i Limo“ i „Ženidba Milića barjaktara“.

– Izlazak iz herderovsko-grimovskoga poimanja usmene književnosti, kao kolektivne književne tvorevine, treba u Crnoj Gori početi prihvatanjem Starca Milije za nenadmašnoga crnogorskog literatu. A takvo prihvatanje Milije jeste pretpostavka za popularizaciju drugih velikih pjesnika: Tešana Podrugovića, Stojana hajduka, Avda Međedovića, Starca Raška i Todora Ikova Pipera – zapisali su Adnan Čirgić i Aleksandar Radoman u pregovoru za „Pjesme“ Starca Milije.

U Rovcima i Kolašinu nema spomena s imenom Starca Milije, mada se njegovo crnogorsko porijeklo odavno ne dovodi u pitanje. Na temelju zapisa koje je o njemu sačinio Vuk Karadžić znamo „da mu je sva glava bila isječena tukući se negda s nekim Turcima iz Kolašina“. U gradu na Tari, uskoro će biti pokrenuta inicijativa da jedna ulica u Kolašinu dobije ime velikog pjesnika Starca Milije. U centru grada biće podignuto spomen obilježje – rad vajara Miograda Šćepanovića.

U klasičnom kanonu usmenog epskog pjesništva pjesma „Ženidba Milića barjaktara“ nije dovođena u vezu sa Starcom Milijom kojemu su pripisivane samo četiri pjesme koje je Vuk Stefanović Karadžić od njega zapisao u Kragujevcu 1822. godine. Briljantnom poredbenom analizom stilsko-jezičkih elemenata te velike balade sa kazivanjima Starca Milije, Novak Kilibarda je dokazao da podudaranja prevazilaze okvire žanrovske sličnosti.

V. Simunović

(Izvor: Dnevni list POBJEDA, 19. april 2012. godine)

U LOVĆENCU ZAVRŠENA ŠKOLA „CRNA GORA MOJA POSTOJBINA“

U Crnogorskom kulturnom centru u Lovćencu, u nedjelju 1.4.2012. godine, održana je svečanost povodom završetka škole „Crna Gora moja postojbina“.

Školu je organizovalo Udruženje Crnogoraca Srbije „Krstaš“ u saradnji sa Centrom za iseljenike Crne Gore i Ministarstvom prosvjete i sporta Crne Gore.

Škola je počela sa radom 27.11.2011. godine i djeca su tokom 80 časova slušala nastavu i učila predmete: Istorija Crne Gore, Geografija Crne Gore, Crnogorska književnost, Crnogorski jezik, Kulturna baština Crne Gore i Muzička kultura Crne Gore. Nastavu su izvodili profesor književnosti Aleksandra Vučinić i profesor razredne nastave Gordana Krivokapić.

(Izvor: Press služba „Krstaš“)

100 godina prve katoličke crkve u Crnoj Gori

KATOLIČKA CRKVA NA CETINJU

**Katolička crkva na Cetinju
posvećena je sv. Antunu Padovanskom**

(Sv. A. Padovanski rodio se 1195.g. u Lisabonu, glavnom gradu Portugala. Krsno mu je ime bilo Ferdinand. Već u petnaestoj godini odlučio je posvetiti se. Ostavivši svijet i stupivši u red sv. Franje, dobio je ime Ante. Umro je u 36. godini u italijanskom gradu Padovi 13. juna 1231.g. i tu počivaju njegovi ostaci. Zato je i dobio naslov Padovanski.)

smatralo kao misijska postaja (uz Rijeku Crnojevića, Virpazar, Danilovgrad i Nikšić). Katolike Cetinja su povremeno obilazili barski svećenici (iz Šestana, Bara, Zubaca) za vjerske obrede, koji su se održavali u jednoj privatnoj kući, a kasnije u kapeli Austrijske ambasade.

Još 1946. godine kada je na Cetinju otvorena specijalna bolnica za plućne bolesti na rad u antituberkuloznom dispanzeru počelo je deset časnih sestara franjevki. Pedesetih godina počele su sa radom i na internom odjeljenju bolnice „Danilo I“ na kojem su, kako u svojoj knjizi zapisuje prim. dr. Vasilije Kusovac, „njihovi nečujni koraci, tihi melemni glasovi i nesebična njega postali sastavni dio liječenja bolesnika“. Svima drage, blage i nesebične, časne sestre na Cetinju su posebno poštovane, a njihova spremnost da pruže pomoć naročito starima i bolesnima istinski se cijeni. Ove sestre sa građanima ovog grada žive već 65. godina.

Danas rade četiri stalno zaposlene časne sestre, ali je za sve decenije njihovog prisustva u sistemu zdravstvene zaštite na Cetinju, kroz interno odjeljenje prošlo mnogo njih i onih koje su tu bile stalno zaposlene ali i mladih sestara koje su na tom odjeljenju obavljale obuku.

– Časne sestre su i duhovnici (posebno za starije bolesnike), jer njihov doprinos nije samo u pružanju zdravstvene zaštite nego i u ukupnom društvenom ambijentu gdje su prisutne i dijele sudbinu stanovnika sa kojima žive – kaže doktor Zoran Vujačić, rukovodilac internog odjeljenja bolnice „Danilo I“ na Cetinju.

ZAHVALNOST

Franjevačkim sestrama treba iskazati veliku zahvalnost za njihov humani i neumorni rad na Cetinju sa kojim su utisnule i ostavile neizbrisivi trag u povijesti Cetinja i u srcima svih Cetinjana – piše Stanka Amon.

Zahvaljujući donatorima, među kojima su bili knjaz Nikola, italijanska kraljica Jelena, papa Lav XIII, đakovački biskup Josip Juraj Štrosmajer, za potrebe stanovništva katoličke vjeroispovijesti, na Cetinju je 1901. godine otkupljen plac od 2.276 kvadrata na kojem je započela izgradnja župničkog doma i crkve, po projektu italijanskog arhitekta Koradinia. Projektovani župnički stan završen je 1905, dok je izgradnja crkve završena 1912. godine. U ondašnjoj Crnoj Gori to je bila jedina katolička crkva, a u njoj danas službuje Franjevačko sestrinstvo.

U Crnoj Gori postoji devet franjevačkih zajednica, ali je cetinjska najveća. Godine 1904. nadbiskup Milinović imenuje prvog stalnog župnika dotadašnjeg u župi Zupci kraj Bara, dr. Nikolu Dobrečića (1905/1912), a kasnije Nadbiskupa barskog.

Cetinje je nakon Berlinskog Kongresa 1878. bilo unutar Barske nadbiskupije i prvo vrijeme se

Pored brojnih aktivnosti časnih sestara pri katoličkoj crkvi na Cetinju više od deset godina radi i dječji hor sv. Antuna Padovanskog u koji je učlanjeno preko stotinu cetinjske djece, pravoslavne, katoličke i muslimanske vjeroispovijesti. Hor nastupa u raznim prigodama, a posebno se iskažu velikim koncertom za katolički Božić.

Čedo Janković

(prema tekstu Zorice Petanović dostupnom na www.cetinje-mojgrad.org)

„KUĆA NE STOJI NA ZEMLJI, NEGO NA ŽENI“

Crnogorka je kroz vjekove bila nezaobilazna tema putopisaca, pjesnika i književnika. Ipak, o njoj se najljepše pjevalo u narodnim kolima, pored ognjišta i na sijelima. Možda je tu i rođena ona narodna mudrost „Kuća ne stoji na zemlji, nego na ženi“.

Bilo kako bilo, Crnogorka je bila i heroina i robinja i majka i ratnica. Jednom riječju, stub porodice. Ili – najljepši spoj ljepote i žrtve, kako reče Melanija Bulatović u predgovoru knjige „*Ženska mapa Crne Gore*“. Riječ je o dragocjenoj zbirci biografija znamenitih žena sa ovih prostora iza kojih je ostao neizbrisiv trag u istoriji i koje su bile prve u raznim oblastima života. U njoj nailazimo na ovakve primjere: prve pismene žene na ovim prostorima su bile Jelena Balšić, kćerka kralja Lazara, a žena Đurađa Stracimirovića - Balšića, gospodara Zete, Maruša Bolica, supruga Lodovika Bolice iz Kotora. Inače, crnogorske princeze su dale poseban pečat i pronijele sliku Crnogorke kroz Evropu. Prva knjeginja je bila Darinka kćerka Marka Kvekića i žena crnogorskog knjaza Danila. Govorila je pet jezika, a njenim dolaskom Dvor na Cetinju dobija obilježja vladarske rezidencije. Umrula je 1892. Milena Petrović kćerka najuglednijeg crnogorskog vojvode Petra Vukotića i supruga knjaza i kralja Nikole bila je prva kraljica Crne Gore, a prva kraljica iz Crne Gore bila je Jelena Savojska kćerka kralja Nikole. Italijanska kraljica Jelena Savojska bila je prva žena koja se bavila sportskim ribolovom. Po njenom nacrtu urađen je Mauzolej vladici Danilu na Orlovom kršu. Kralj Nikola je imao devet kćerki i tri sina, a kćerke su mu u mnogo čemu bile prve. Njegova kćerka Ksenija je bila prva princeza majstor fotografije i prva žena koja je vozila automobil na Balkanu.

Crnogorke su, dakle, bile i princeze, kraljice i knjeginje. Imali smo i prvu caricu. Zvala se Vidosava Balević i bila je turska carica u doba sultana Muhameda IV. Prva svetica u Crnoj Gori je Sveta Ozana rođena u selu Relezi u Lješanskoj nahiji. Bila je čobanica, a kasnije radila kao služavka u porodici Buća u Kotoru. Potiče iz porodice Kostić. Sudeći po ovoj knjizi prva trgovkinja u Crnoj Gori bila je Ljubna, žena Marina krznara iz Kotora. Pominje se u sudskim dokumentima u 15. vijeku. Prva prelja je bila Dobroslava koja je živjela takođe u Kotoru u 14. vijeku. Iz Kotora je i prva crnogorska krčmarica – Milosava. Prva vezilja je bila Hijacinta Kunić - Mijović iz Perasta. Čekajući muža čak 25 godina vezla je goblen zlatnim i srebrnim nitima i vlasima sopstvene kose. Uporna vezilja je na kraju i oslijepila.

U Crnoj Gori se obrazovanju žena poklanjalo dosta pažnje. Računa se da je Anđa Popović, čije ime se nalazi na spisku učenica Đevojačkog instituta na Cetinju iz perioda od 1869. do 1888. – prva školovana učiteljica. Prvu privatnu žensku osnovnu školu osnovala je Jelena Vicković na Cetinju 1871. godine. Računa se da je Ivanka Jojić bila prva nastavnica Gimnazije u Podgorici u školskoj 1919/1920. Već naredne godine njoj se pridružila Jelica Pavićević. Milica Pejović udata Dedović bila je prva učiteljica Ženske osnovne škole u Baru, dok je prvu osnovnu školu za albansku djecu u Anamalima (područje oko Bojane) 1929. otvorila Jelica Marinić. Treba reći da je Julija Jovanova Lazović koja je 1906. u Petrogradu završila Pravni fakultet bila prava žena u Crnoj Gori sa fakultetskom diplomom. Inače, na Đevojačkom institutu na Cetinju prva je diplomirala Eleonora Jenko - Gruajer rođena u Ljubljani, kasnije prva ljekarka u Sloveniji.

Na ovom zanimljivom spisku su još Selema Salahović - Maljević, prva učiteljica u Tuzima, Ružica Begović i Milica Golubović, prve svršene gimnazijalke u Podgorici, Bojana Laković, prva žena koja je diplomirala na Ekonomskom fakultetu u Podgorici (1964). Prva žena koja je doktorirala na Ekonomskom fakultetu u Podgorici bila je Nevenka Glišović, a prva ljekarka školovana na Medicinskom fakultetu u Podgorici je Marina Minić koja je diplomirala 2003. A da iz Podgorice putevi vode na vrh govori i podatak da je ona danas na doktorskim studijama na Kembridžu.

U plejadi obrazovanih žena su i Danka Miranović, prva biologica, dr Koviljka Tomić - Stanković, prva doktorka botanike, dr Ljubica Radović, prva profesorica na Univerzitetu Crne Gore, Olga Brajičić, prva profesorica eksperimentalne nastave ruskog jezika, dr Milica Kostić, prva naučnica i jedina žena iz Crne Gore članica Jugoslovenske akademije ekonomskih nauka. Tu su još dr

Ksenija Miranović, prva ekspertkinja maslinarstva, dr Stanka Filipović, prva doktorica hemije, Milena Marović, prva doktorica religioznih nauka, dr Sonja Tomović - Šundić, prva filozofesa ... Milica Latković sa Cetinja je prva poštarica, a Vojka Rogošić prva žena vozač kamiona i autobusa, dok je Nadežda Vukčević - Ivanović prva instruktorka vožnje. Prva inženjerka šumarstva je Anka Đuranović - Iličković, prva direktorka preduzeća Marija Stanišić, a prva inženjerka elektronike Desanka Vujanović. Prva inženjerka hemije Vinka Vujošević - Ivanović, a prva inženjerka rudarstva Jelica Kovačević.

Interesantan je i spisak prvih političarki sa ovih prostora. To su bile Lina i Kosa Radović i Mara Marušić (bile su na strani klubaša), prve učesnice izbora bile su Hristina Nedić i Mileva Kastratović, a prva žena u vlasti Anđelka Anđus, dok su prve narodne poslanice Draginja Vušović, Lidija Jovanović i Dobrila Ojdanić. Prva ministarka je Vukosava Mićunović, a prva ambasadorica Stana Tomašević - Arnesen.

I među Crnogorkama iz novijeg perioda je mnogo zanimljivih ličnosti – Milica Pejanović - Đurišić, prva predsjednica partije, Vesna Perović, prva predsjednica parlamenta, Darinka Vujanović, prva ljekarka hirurg, dr Eva Velimirović, prva pedijatrica, Nedžmija Beriša, prva Romkinja sa diplomom ljekara, Ksenija Raičević, prva sudija Ustavnog suda. Vesna Medenica, prva državna tužiteljka, Darinka Matić - Marović, prva žena dirigent, Lela Pešić, prva flautistkinja, Rozica Popara, prva diplomirana balerina, Anka Burić, prva grafičarka, Olga Perović, prva likovna kritičarka, Svetlana - Kana Radević, prva diplomirana arhitektica, Vida Ognjenović, prva rediteljka iz Crne Gore, Radmila Vojvodić, prva pozorišna rediteljka, Marija Perović, prva tv i filmska rediteljka, Radmila Uskoković - Ivanović, prva sportista novinarka, Nataša Anđušić, prva kamer-manka, Slavica Đurović - Radinović, prva džudistkinja, Katarina Rolović - Vukčević, prva karatistkinja. Dijana Zonjić prva stonoteniserka, Maja Savić najbolje svjetsko lijevo krilo u rukometu, Dragana Beko prvi kapiten vaterpolo reprezentacije, Sonja Simonovska prva žena sportski sudija ...

Ovdje je sigurni smo bilo mjesta i za Danicu kćerku knjaza Peruna, za Vladimirovu Kosaru, za Kseniju Cicvarić, Vesnu Bućan, prvu ženu pilota, Mariju Vuković, juniorsku rekorderku u skoku uvis, za rukometašice kakve su Bojana Popović, Katarina Bulatović i mnoge druge.

Ali o tome neki drugi put...

Crnogorka je uvijek rame uz rame ratovala sa muškarcima. Računa se da je naša prva ratnica bila Plana Dragović koja se borila protiv Turaka na Morači početkom 19. vijeka. Prva heroina bila je Vukica Mitrović - Šunja, a prva ratna žrtva Vukosava Ivanović koju su Italijani strijeljali zato što nije htjela da poljubi Musolinijevu sliku. Računa se da je prva žena kojoj je posvećena tužbalica u Crnoj Gori bila Jane Stilić koja je šest godina čekala vjerenika da se vrati iz svijeta. Kad joj se vjerenik vratio više nije bi zainteresovan za nju a ona je sebe osudila na smrt glađu. Računa se da je prva Virdžina u Crnoj Gori Milica Bulatović iz Rovaca. Radila je muške poslove i imala prava muškaraca. Ovome treba dodati da je prva ilegalka u Crnoj Gori bile Stoja Marković iz Pipera, koja se 1921. odmetnula u šumu s ciljem da pokrene socijalističku revoluciju. Bila je osuđena na 20 godina robije ali je pobjegla u Sovjetski Savez i 1945. se ponovo vratila u Jugoslaviju.

Žena je, otkad je svijeta i vijeka, inspiracija. Pjesnicima, slikarima i kompozitorima. Ona je istovremeno i povod za pitanje – ko je najljepša žena na svijetu? Odgovor naravno niko ne zna. Možda je najbliži onaj stari mudrac kad je rekao – najljepša je žena koju volite!

– Žena je i u Crnoj Gori ispiracija. Ovdje ćemo podsjetiti na najljepšu crnogorsku ljubavnu pjesmu „*Noć skuplja vijeka*“. Inače, Crnogorke su odvajkada bile oličenje fizičke i duhovne ljepote. Sjetimo se da je prva zvanično proglašena najljepša Crnogorka bila Ksenija Gilić rođena 1914. na Cetinju a umrla 2001. u Podgorici. Takmičenje na kojem je ona pobijedila održano je 1932. i bilo je prvo te vrste u Crnoj Gori. Prva podgorička ljepotica bila je Mileva Plamenac udata Oborina. Interesantno je da je Mileva Plamenac za najljepšu Podgoričanku izabrana 9. marta 1929. iako nije bila prisutna na takmičenju.

Jovan Stamatović i Dragan Cvijović

(Izvor: Dnevni list POBJEDA, 11. mart 2012. godine)

„BELLA MONTENEGRINA“

Fotografiju princeze Jelene Petrović (nastalu 30-ih godina prošlog stoljeća) pronašao sam u Centru za povijesna istraživanja u Rovinju (kataloški broj 121/D-1986), gdje ju je svojevrmeno pohranio pok. Ilija Raspopović, sin komitskog vođe Sava Raspopovića ubijenog od strane srpskih žandara u Nikšiću 1923. godine. Do početka Drugog svjetskog rata Ilija Raspopović živio je i školovao se u Rimu pod zaštitom princeze Jelene. Nakon Drugog svjetskog rata radi u Crnoj Gori, u Mostaru i Rovinju od 1949. godine do smrti 2004. godine.

Originalni naslov fotografije je onaj koji se nalazi ispod nje („*Sva Maestà Elena del Montenegro Regina d'Italia*“), a njen naslov „*Bella Montenegrina Grande Regina Italiana*“ nastao je po svoj prilici u isto vrijeme, a služio je da se iskaže poštovanje i divljenje princezi Jeleni. Fotografiju prezentiram cijenjenim čitateljima „*Crnogorskog glasnika*“ da osobno daju svoj sud, bez sugestija drugih, o ljepoti princeze Jelene.

Dušan Roganović

U uvjerenju da će čitaoci „Glasnika“ s posebnim zanimanjem pročitati jedan osvrt na poeziju Petra I i Petra II Petrovića Njegoša (ali i na prilike u Crnoj Gori u njihovo vrijeme), sa zahvalnošću smo primili tekst „Literary tradition and statehood in Montenegro“, koji je dr. Natasha Margulis (University of Pittsburgh at Greensburg) pisala ne samo sa istorijske već i sa poprilične „geografske distance“. Ne sumnjamo da će izuzetnu pozornost privući i njena doktorska disertacija „Njegoš's Montenegro, the Great Powers, and Modernization in the Balkans: 1830-1851“ („Njegoševa Crna Gora, velike sile i modernizacija na Balkanu: 1830-1851“), koju bi u dogledno vrijeme trebalo da objavi Matica crnogorska i to zapravo kao prošireno izdanje u kojem se govori o Njegošu kao reformatoru crnogorskog društva, poeti, filozofu i državniku. Sa zahvalnošću ističemo i doprinos g. Slobodana Medojevića koji nam je, u ulozi svojevrsnog moderatora, najprije skrenuo pažnju na rezultate istraživanja dr. N. Margulis, a potom ishodio i dragocjenu pomoć g. Zorana V. Raičevića (predsjednika Udruženja Crnogoraca u Kanadi) u našim nastojanjima da objavljeni prijevod što bolje odrazi smisao originalnog članka.

KNJIŽEVNA TRADICIJA I DRŽAVNOST U CRNOJ GORI

Povijesni prestiž Crne Gore da je imala prvu štampariju na Balkanu (1493 – 1496), nedugo nakon Gutenbergovog izuma, omogućio je vladarskoj kući Petrović - Njegoš očuvanje istorijskog kontinuiteta. Turci su uništili prvu štampariju pa je stoga izgledalo da nema nikakve nade za crnogorsku književnu tradiciju. Gotovo 500 godina su poletni Crnogorci koristili usmeno predanje da bi očuvali svoju istoriju i identitet. Postoje izvještaji da je u 17. vijeku postojala velika biblioteka na Cetinju koju je pribavio cetinjski vladika. Crnogorska neukost u pisanju i neprekinuto korišćenje usmene tradicije bili su rezultat i uplitanja Velikih sila na Balkanu. Crna Gora bila je istovremeno tretirana kao država iako još nije bila priznata od strane bilo koje Velike sile. Rusi su odbijali finansijsku pomoć zemlji sve do 19. vijeka, nadajući se umjesto toga da će problemi ovog malog naroda naprosto nestati. Uz to, prema istoričaru Čedomiru Lučiću, Mletačka Republika (a i njena nasljednica Habzburška Monarhija) bila je veoma sumnjičava u pogledu štampanih ruskih materijala koji su preko njene teritorije dospijevali u crnogorske ruke. Isto tako, ona je i oružje držala podalje od crnogorskih ruku.

Zbog nemogućnosti da nabavlja knjige izvana, vladarska kuća Petrović - Njegoš oživljava pisanu tradiciju kako bi je koristila kao sredstvo vladanja Crnom Gorom, ali zemlja nije bila u stanju da izdrži troškove takvog obrazovnog sistema. Umjesto toga, Crnogorci su slati u strane države, naročito u Austriju i Rusiju, da bi se obrazovali, prije svega u vjerskom pogledu. Vladika Vasilije (1735 – 1766) bio je prvi crnogorski vladar koji je ostvario za Crnu Goru neohodno obrazovanje njenog naroda. Da bi skrenuo pažnju na taj zadatak, napisao je „Istoriju Crne Gore“ 1754. godine. Ova istorija pisana je s namjerom da se ruska vlada ubijedi da finansira državotvorne i obrazovne projekte. U svom pisanju, on je Crnu Goru predstavio kao hrabru i Rusiji uvijek privrženu, nadajući se da će blagonakloni Rusi prepoznati njegove napore i poduprijeti njegove projekte. Ali, ova idealizovana stvarnost Crne Gore nije uspjela da ubijedi ruske reformatore u neophodnost ulaganja većeg novca u Crnu Goru. (Petar Veliki je na kraju pristao da pomogne vladiku Petra malom penzijom od 500 rubalja koju bi on primao krajem svake treće godine). Uprkos pisanju prve istorije Crne Gore, Vasilije nije uspio u svom krajnjem naumu da ubijedi Ruse da uzmu materijalnog učešća u izgradnji crnogorske države i prosvjete – umro je dok je bio u

CRNOGORSKI GLAS IZ SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA

Dr Natasha Renée Margulis diplomirala je povijest na Univerzitetu Miami. Doktorirala je povijest 2004.g. na Univerzitetu Cincinnati; njena doktorska disertacija tematski je vezana za Crnu Goru i nosi naziv „Njegoševa Crna Gora, velike sile i modernizacije na Balkanu: 1830-1851“.

Pored maternjeg, engleskog jezika, govori: francuski, njemački, crnogorski, srpski, hrvatski i bosanski, a posjeduje znanje jezika na istraživačkom nivou za ruski, staroslovenski i italijanski.

Univerzitetску karijeru dr. Margulis počela je 1998. na Univerzitetu Cincinnati, kao gostujući asistent profesor radila je na Marshall Univerzitetu (Huntington) 2004/05. a od 2005. g. radi kao asistent profesor na Univerzitetu Pittsburgh at Greensburg, gdje predaje Evropsku povijest; specijalizirana je za istraživanje Crne Gore XIX stoljeća.

Istraživačkim radom bavila se na više univerziteta, knjižnica i arhiva u SAD, zatim u arhivskim odjeljenjima Državnog arhiva Crne Gore i u muzejima u Crnoj Gori; u arhivima u Srbiji (Vojvodini, Novom Sadu) te u Državnom arhivu u Beču i drugdje.

Dr. Margulis publikovala je više desetina radova, od čega je veliki broj na temu povijesti južne, srednje i jugoistočne Evrope, a posebno Crne Gore. Od značajnijih izdvojićemo: „In the barbarous regions to be traversed: English travellers to Montenegro during Njegoš's rule 1830-1851“ („U barbarskim područjima koja treba prijeći: Engleski putnici u Crnoj Gori tijekom Njegoševе vladavine 1830-1851“); „Nature's Perfect Gentleman: European Travellers 'Discover' Petar II Petrović Njegoš in 19th century Montenegro“ („Priroda savršenog gospodina: Evropski putnici 'otkrivaju' Petra II Petrovića Njegoša u Crnoj Gori 19. stoljeća“).

Od radova iz savremene povijesti Crne Gore izdvaja se aktuelnošću i kvalitetom rad: „Montenegro's 2006 Referendum for Independence and its Historical Context“ („Crnogorski referendum za nezavisnost 2006. i njegov povijesni kontekst“).

Slobodan B. Medojević

Rusiji, pa čak ni njegove mošti nijesu vraćene u domovinu kako bi se uvjerali njegovi nasljednici da nastave njegovim putem. Pa ipak, bio je u stanju da svojim nasljednicima ostavi u amanet svijest o neophodnosti stvaranja pisanog traga o identitetu i istoriji Crne Gore. Oni su bili više nadahnuti primjerima epskih narodnih pjesama vladike Vasilija nego li njegovom „*Istorijom Crne Gore*“. Vasilije ja napisao pregršt pjesama u narodnom duhu. Pisanje u deseteračkom stilu omogućilo je Vasiliju da oživi crnogorski jezik i lokalizme za svoju idealizovanu stvarnost. Ta tradicija da vladika piše poeziju biće uspješno nadmašena od strane preostalih vladara dinastije Petrović - Njegoš sve do 20. stoljeća. Vasilije i Petar I stvarali su usmenu poeziju sa crnogorskim temama za domaću (crnogorsku) publiku; Petar II stvarao je usmenu i pisanu poeziju sa crnogorskim temama za spoljnu (necnogorsku) publiku i buduću (crnogorsku) publiku. Korišćenje crnogorskih tema kod oba autora se preklapa, pa ipak njihovi ciljevi u prikazivanju jezika i istorije Crne Gore bili su vođeni različitim namjerama. To je očigledno iz svih radova ovih pjesnika.

Na Petra I prvenstveni uticaj imala je crnogorska epska narodna pjesma. I Njegoš se takođe oslanjao na epski stil kao obrazac pripravan za iznošenje vlastitih ideja o crnogorskoj državi. Petar I želio je u svojoj poeziji da očuva jedinstvo države, a Njegoš je želio da potpomogne borbu Crne Gore za slobodu i njeno priznavanje od strane Evrope. Uprkos njenom nalikovanju na epsku narodnu tradiciju, Njegoševa poezija više je bila inspirisana djelima kakva su Homerova *Ilijada* i poezija Puškina i Bajrona. Imao je jedinstven i osoben stil, koji nije zapažen u narodnim pjesmama. Njegoš je spojio južnoslovensku epsku narodnu tradiciju sa evropskim romantizmom stvorivši nešto sasvim novo, što je sadržavalo arhaične riječi iz turskog, ruskog i crkvenoslovenskog jezika. U stvari, Njegoš nije stvarao svoju poeziju uz gusle, već „s perom u ruci“. Jon Miles Foley naziva taj stil „imitacijom usmene poezije“ i naglašava da je Njegoševa multimedijalna fluentnost ono što je njegovo djelo izdiglo iznad svega ostalog. Srž Njegoševе

poetske inovacije bila je u tome što je on uveo književne konvencije u tradicionalno pisanje pjesama. To znači da Njegoš nije stvarao / izvodio pred živom publikom, ali je – kako to njegovi rukom ispravljani rukopisi pokazuju – na hartiji do savršenstva dotjerivao svoju poeziju.

Njegoš je, prema zapadnim mjerilima, imao oskudno obrazovanje na koje upliviao njegov stric vladika Petar. Zbog toga se Njegoš ne može smatrati kao *poeta doctus* (učeni pjesnik), već je više bio literarni „noble-savage“; Wordsworth bi mu pozavidio na takvom statusu. Mogao mu se pripisati ma koji društveni nedostatak, ali je on bio u stanju to da prevlada pišući značajnu poeziju; koristio je svoje „prirodne i neoblikovane vještine“ te ih upotrijebio na jeziku svoga naroda; on će napisati neke od najpoznatijih pjesama u južnoslovenskoj književnosti.

Crna Gora je za Petroviće bila ono što je Londonska kula bila za Waltera Raleigha: „mračni inkubator poezije“. Oba Petra dijelila su isti gnjev zbog svoje nemoći da donesu stvarne reforme ili promjene u Crnu Goru. Petar I potpisivao je svoje poslanice crnogorskom narodu sa „zalud tvoj nesrećni dobroželatelj“, dok je Njegoš, s druge strane, kreirao književne likove kroz koje je oplakivao svoj položaj – vladika Danilo u „Gorskom vijencu“ povika u očaju: „A ja što ću, ali sa kime ću? ... jedna slamka među viorove ... moje pleme snom mrtvijem spava ... “. Poput Yeatsovog djela, i Njegoševa poezija pisana je iz očaja, to je poezija jednog „usamljenog genija“ koji je pokušavao da spozna smisao svog vremena.

Poezija Petra I malo je učinila za istoriju Crne Gore, ali je njegova vladavina promjenila mjesto Crne Gore u tom djelu svijeta. Njegoševe najveće političke odluke pretežno su bile inspirisane dugom prema njegovom stricu ili su povezane sa njegovim književnim talentom. Jedan važan primjer objašnjava oboje: proglašavanje njegovog strica Petra I za sveca 1834. godine. Smještajući svog strica u crnogorski Panteon mrtvih ali moćnih vladika i svetaca, Njegoš je bio u stanju da iz groba prizove ujedinjujuću i pokretačku snagu Petra I kako bi podstakao sve Crnogorce da se zajedno bore za slobodu protiv onih koji ih ugrožavaju. Njegoš je koristio onespokojavajuću sliku na kojoj je Petar I prikazan kao priviđenje svetog duha koji se na kratko vraća iz vječnog sna kako bi ozakonio osvetu nad svima onima koji ne plaćaju poreze ili ne žive u miru sa drugim crnogorskim plemenima.

U isti mah dok je koristio svoju književnu uvjerljivost da ubjedi Crnogorce da slijede pravi put prema civilizaciji, Njegoš je prikazivao i jednu od najvećih i najupečatljivijih crnogorskih tradicija: da je vladika vješto oblikovao strano mišljenje stvaranjem „idealizirane stvarnosti“ Crne Gore (à la vladika Vasilije) za vanjske potrebe. I Petar I i Njegoš će to činiti u svojoj poeziji. Petar I nije se zadovoljio samo pisanjem pjesama o crnogorskim pobjedama u boju, nego je u svoju poeziju unio i vlastitu ideju o tome što znači povijest Crne Gore s naglaskom na „slavu“ svoje kuće Petrovića i „istrebljenje“ onih Crnogoraca koji su prešli na islam, o kojima u svojoj poeziji govori kao o „otpadnicima“.

Michel Aubin obrazlagao je kako je Petar I pisao popularne pjesme po uzoru na epske narodne pjesme. Poziva se na Petra I kao na *un homme des lettres* (čovjeka poslanicâ), čije pisanje nije predstavljalo književno djelo nego poruke i uputstva njegovom narodu. Njegoš je, kao i njegov stric, upotrijebio poeziju kako bi zapisao istoriju Crne Gore. Njegoš je pisao sa sličnom namjerom kao i njegov stric; nadao se da će privući pažnju i zadobiti priznanje za crnogorsku borbu za slobodu. Pisao je o istom herojskom kultu slobode kao i njegov stric; ali postojala je i jedna suštinska razlika: Petar I često je upravljao istorijskom prošlošću o kojoj je Njegoš pisao.

Dr. Natasha Margulis

Iz našeg 67. broja čitaoci su saznali da je Vijeće crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba započelo znanstvenoistraživački projekt „Hrvatski državni arhiv o Sekuli Drljeviću“. Rezultate cijelog projekta trebalo bi objaviti u posebnoj publikaciji, a u „Crnogorskom glasniku“ će, u nastavcima, biti objavljeni dijelovi feljtona u kojem gospodin Željko Karaula – doktorand povijesti na Hrvatskim studijima u Zagrebu i rukovodilac tog projekta – na popularan način prikazuje političke i kulturne veze dr. Sekule Drljevića sa Zagrebom i Hrvatskom.

Željko Karaula

Dr. SEKULA DRLJEVIĆ – PRILOZI ZA BIOGRAFIJU OBZORI HRVATSKO-CRNOGORSKIH VEZA (V. DIO)

Najbliži suradnici i bliski prijatelji u „Narodnom seljačkom kolu“. Vrijeme uske suradnje Sekule Drljevića i crnogorskih federalista sa HSS-om i Stjepanom Radićem 1925.-1927.

Približavanje crnogorskih federalista Hrvatskoj seljačkoj stranci teklo je oprezno i postepeno (*zbog velikih očiju centralističkog režima*) i to upravo u ono vrijeme kada su se obje stranke formalno odrekle svojih planova o federalističkom ustrojstvu države, pod pritiskom beogradske represije, priznavajući centralizam i Vidovdanski ustav (*tkz. Radićeva kapitulacija 27. III. 1925. i njegov ulazak u vladu Nikole Pašića na mjesto ministra prosvjete*). Pristupanje i približavanje tih dviju stranaka proizašlo je sada na jednoj drugačijoj platformi od one za koju su se prije te stranke javno zalagale, iako federalistička misao nije u stvarnosti zamrla već se je samo pojavljivala u drugačijim oblicima. Sekula Drljević je u svojoj izjavi listu *Obzor* pokušao objasniti te vidove približavanja prema HSS-u: «Sve stranke koje danas imamo, sve su one plemenske. Državne stranke nemamo. Nama crnogorskim federalistima predbacuje se da smo teritorijalna (partikularistička), ali po svojoj ideologiji mi smo najdržavotvornija stranka u cijelom parlamentu (...) tu ideju jugoslavenske države kakvu ju mi smatramo prihvatio je od svih u parlamentu Stjepan Radić (...) to nas približuje g. Radiću i njega k nama.». Međutim, nije slučajno da istovremeno s takovim novim političkim mimikrijama, odnosno neminovnošću priznavanja Vidovdanskog ustava i beogradskog centralizma, Drljević 1926. godine tiska u Zemunu svoju knjigu «*Centralizam ili federalizam*» u kojoj su skupljeni neki njegovi govori u prethodnim sazivima Narodne skupštine. Tu se jasno ističu stavovi koji su vrijedili do kraja 1925. godine (*a latentno vrijede i poslije*): «Vidovdanski ustav održavan silom, koja nema dovoljno snage, mora pasti u najkraćem vremenu. Njegov pad donijeće oslobođenje centralizmom osnovanih energija i dati nove mahove narodnim snagama u pravcu stvaranja jedne više civilizacije Južnih Slovena, što i jeste i jedini smisao jugoslovenske državne misli.»

No, ni ta igra, odnosno kohabitacija radićevaca i radikala u vlasti nije dugo potrajala. Radić se nije dugo zadržao u okvirima beogradskih vlada. Uvidjevši da će borba za promjenu Vidovdanskog ustava dugo trajati, Radić je zaključio da će se prava hrvatskog naroda, a time i seljaštva, moći ostvariti samo onda ako i «cijela Kraljevina SHS postane pravna i demokratska država», a za takvu politiku on je trebao saveznike i istomišljenike. Iz takve politike proizlazila je i «jugoslavenska» orijentacija HSS-a, njena zainteresiranost za život i probleme drugih sredina i drugih naroda u Jugoslaviji.

Slabljenje potpore među Hrvatima na lokalnim izborima za oblasne skupštine i gradove 1926. zbog njegovog priznavanja monarhije i centralizma Radić pokušava kompenzirati širenjem

Sekula Drljević

**Kandidatska lista
HRVATSKE
SELJAČKE STRANKE
za Županiju Srijemsku**

Peti kandidat ovako je predstavljen:

Dr. Sekula Drljević, nekoliko puta ministar u Kraljevini Crnoj Gori, jedan od glavnih prvaka i duševnih vođa Crnogorske stranke i narodnog seljačkog pokreta, sada nekoliko godina odvjetnik u Zemunu.

Narodni val
(br. 13. od 31.VII 1927.)

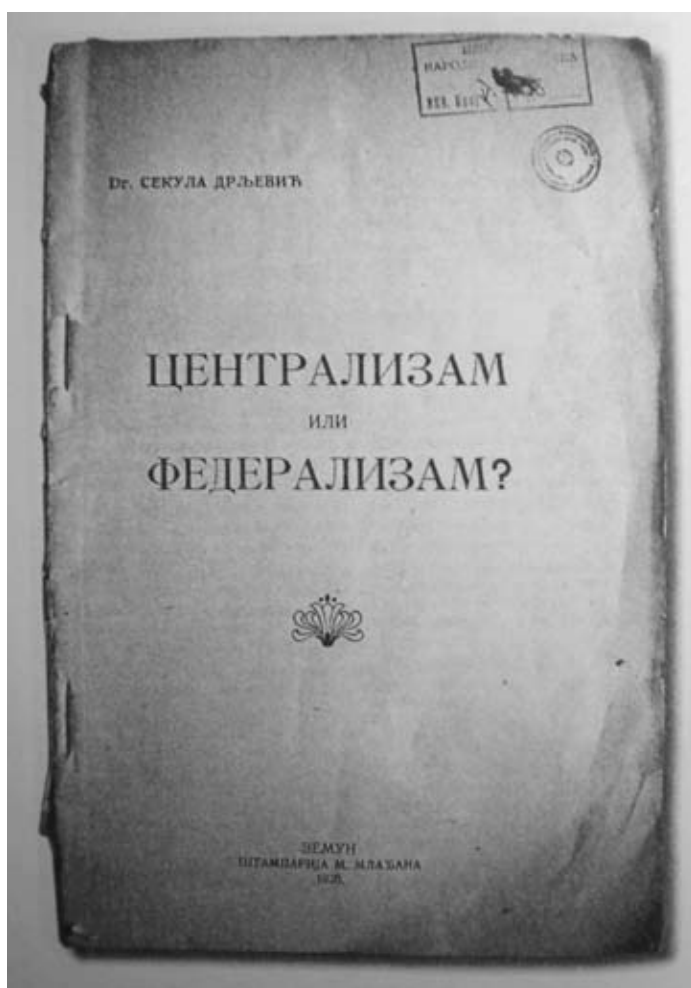

Stjepan Radić

seljačkog pokreta u drugim dijelovima Kraljevine SHS. Iako se ponovno našao u oporbi, Radić nije napustio već samo prilagodio sporazumašku politiku s režimom. Očito je vjerovao da će širenjem seljačke ideologije slomiti srpsku nadmoć u državi i tako doći u situaciju u kojoj može suodluživati o sudbini države. Već je u veljači 1927. pridobio tri zastupnika crnogorskih federalista, a pokrenuo je pregovore s Demokratskom zajednicom koju su činili Davidovićeви demokrati i JMO. Savez HSS i crnogorskih federalista dobio je naziv Narodni seljački klub (Prema kasnijoj Drljevićevoj tvrdnji, smisao te zajednice bilo je «zaokruživanje i izoliranje Srbije»). Crnogorski federalisti nisu željeli da taj savez bude samo privremenog karaktera, te je Glavni odbor Crnogorske stranke 29. lipnja 1927. na prijedlog S. Drljevića donio odluku da će njegovi zastupnici «stalno pripadati Narodnom seljačkom klubu», da je to dugoročna programska orijentacija stranke.

Radić nastavlja rad na proširenju seljačke ideologije u druge krajeve jugoslavenske države, uključujući i Makedoniju. Najavio je, kako je spomenuto, osnivanje Narodne seljačke stranke koja bi bila «hrvatska u Hrvatskoj, a narodna izvan Hrvatske.»

Crnogorski prvak Sekula Drljević znatno se angažirao u agitaciji Narodne seljačke stranke i u listu HSS-a *Narodni val* pred rujanske izbore 1927. godine gdje je iz dana u dan pisao članke u kojima objašnjava političku poziciju Narodne seljačke stranke i njezine ciljeve u Crnoj Gori, Makedoniji i Srbiji, te odgovara na podmetanja vlasti i razna režimska nasilja. Konstantno iz broja u broj tumači politiku Narodne seljačke stranke koje nudi putove za budućnost. Tako u članku pod naslovom «Zašto seljački pokret pobjeđuje» njemu je posve razumljivo da priznavanjem Vidovdanskog ustava i vladavine dinastije Karađorđevića od strane HSS-a znači proširenje NSS na cijelu državu, a ne kao prije kada je ta akcija bila prilično defanzivna, ograničena samo na hrvatski narod. Kroz kritiku radikala kojima zamjera potpuno neshvaćanje prirode nove države, dok srbijanskim demokratima Ljubomira Davidovića imputira hegemonističke sklonosti, dok se Pribićevićevi demokrati već «dave u fikciji jugoslagenstva», politika Narodne seljačke stranke, po Drljeviću, je u jugoslavenskom patriotizmu, baš zato jer je potpuno tolerantna, spremna na različitosti, ona nudi ravnopravnost, a u vanjskoj politici pacifizam. Drugi važan čimbenik je cjelokupno seljaštvo koje odbija da bude samo statistički pojam u računicama «gospodskih stranaka» već svojom naraslom svijesti traži vlast u svojoj državi. I treći važan dio odnosi se na

*Naslovnica Drljevićeve knjige
«CENTRALIZAM ILI FEDERALIZAM»
objavljene u Zemunu 1926. godine*

Makedonskim komitetom. Loše su prolazili i kandidati NSS u tim krajevima. Tako su Marko Boškovski, kandidat NSS za ohridski okrug s nekolicinom drugih kandidata zatvoreni u zatvoru u Beogradu na mjesec dana pod optužbom «zbog nepristojnog ponašanja» ili «zbog skitnje». Dr. Drljević kao njihov zastupnik pred sudom uopće nije mogao uložiti priziv jer nitko nije želio da ga primi na sudu, tako da ga je nakon nekoliko dana neuspješnih pokušaja «poslao poštom» preporučeno na sud.

No, akcija NSS u južnim krajevima zemlje se ipak nastavljala. Uskoro je i održan Glavni odbor Crnogorske stranke (NSS) na kojemu su izabrani kandidati te stranke na predstojećim izborima, a Drljević je izabran da predstavlja kolašinski okrug. Radić se u predizbornim aktivnostima posebno obraća Crnogorcima govoreći im i pozivajući ih da mu se pridruže u političkim redovima «seljačkim svojim junaštvom» jer «braćo Crnogorci, vi ste do jučer imali seljačku državu, slobodnu, ponosnu, u cijelom svijetu poznatu i od cijelog svijeta poštivanu. A za vas je morala biti propast, što su iz Beograda cincarski, pa i pravi srpski političari postupali s vama još gore nego s nama Hrvatima. Vas je do kraja obuzela mržnja i osveta i da ste svojim palikućama do vijeka odgovarali bodežom i bombom, vama bi bilo omrklo (...) vi ste danas s nama u političkim redovima (...) vašu

duboko poštovanje prema «tvorevinama svih vjekovnih napora našeg naroda» jer mi u njima ne vidimo posljedice naše nesretne prošlosti koje treba rušiti, već pravi zalog naše budućnosti, ukoliko te činjenice budu poštovane. To su snage koje povezuju ovu stranku i ovaj narod, a ne optužbe radikala o vezama NSS sa nekakvim Kosovskim komitetom ili sa Italijom, te ona potpuno apsurdna optužba o financiranju Crnogorske stranke od engleskog konzulata u Cetinju, to su potezi «očajnih klevetnika», koji ne mogu zadržati ovaj «seljački val». U slijedećem članku raskrinkava batinaške metode vlasti i njihov «turski» mentalitet jer se služe «raznim lakrdijama» da izigraju zakon i pravo.

Vlasti nisu mogle dopustiti da predstavnici NSS agitiraju i podnose kandidatske liste izvan «prečanskih krajeva» na prostorima Makedonije, Srbije i Crne Gore. Listovi i tiskovine HSS-NSS tu su bili zabranjeni. Svaki takav pokušaj završio se represijom, deportiranjem ili zatvaranjem od državnih organa. Tako su Pavle Radić i nekoliko narodnih zastupnika HSS koji su došli u Makedoniju predati kandidacijske liste za izbore napadnuti kamenjem, maltretirani i odmah deportirani nazad, pod izmišljenom optužbom da namjeravaju uspostaviti veze sa ilegalnim

prirodnu dobrotu i plemenitost je ovjekovječio za sva vremena naš bezsmrtni Mažuranić, koji je vas i nas duhovno sdružio za sva vremena, da budemo suci tiraniji i korupciji koja i danas oko nas ostavlja tako strašne i užasne tragove.»

Sekula Drljević kao glavni predstavnik CF i NSS u južnim krajevima države često je polemizirao sa predstavnicima vlasti. Tako je na konstataciju predsjednika vlade Velje Vukičevića kako se on pita što HSS radi u južnoj Srbiji (Makedonija), jer on nikada ne ide u njene «čiste krajeve», odgovorio: «Ne znam po čemu bi Južna Srbija pripadala više radikalima nego nama» poručuje Drljević, «a ako tako misli onda je on najobičniji separatista, koji ne misli na cjelinu države, a njegova politička mudrost ne prelazi mudrost najsitnijih palanačkih agitatora (...) a što se tiče makedonskog komiteta i veze NSS s njom to je najobičnije izborna kleveta, neka se podnesu dokazi, ako ih ima.» ali glavno pitanje u svemu tome je zašto je «južna Srbija pretvorena u žrtvu najcrnjeg terora i liferanta ministarskih mandata». U jednom razgovoru za beogradske novine Drljević se obratio i na kandidaturu Jovana Plamenca, nekada ministra predsjednika u Crnoj Gori i vođu crnogorske emigracije, a sada kandidata radikalne stranke: «Od njega se drugačije i nije moglo očekivati. Ja ne znam kakav će stav mrtvi zauzeti prema njegovoj kandidaciji, jer on u pobjedi svoje kandidacije gleda pobjedu živih i pobjedu mrtvih, samo ne vjerujem da će kod živih imati uspjeha.» Sve više izgleda da vlada i njegova lista računa na glasove mrtvih «i zato ih i ne briše s biračkih spiskova».

Stjepan Radić je cijenio političku aktivnost Sekule Drljevića i njegove političke stavove i razmišljanja, a posebno njegov politički aktivizam u politici NSS na prostorima južne Srbije (Makedonije), Crne Gore i same Srbije. Ponudio mu je da prihvati kandidaturu na listi HSS-a u srijemskom okrugu, kotaru Županja, što je Drljević i prihvatio, sve u cilju HSS-a da S. Drljević svakako uđe u parlament. Drljević je sa predstavnicima HSS-a održavao skupštine u svakom selu u Srijemu na kojima je često bilo cijelo selo i prema njegovoj izjavi skupštine u županjskom kotaru spadaju među najljepše uspomene njegova života. Novine *Narodni val* često su pratile aktivnosti crnogorskog prvaka Sekule Drljevića i u njegovim izbornim pohodima po Srbiji često emfatičnim tonovima. Tako *Narodni val* piše o sjajnom dočeku Sekule Drljevića u topličkom kraju (Srbija) gdje se «svuda klicalo kao i po hrvatskim krajevima velikoj seljačkoj slozi – tako je i Šumadija uz seljačku Hrvatsku, seljačku Srbiju i seljačku Crnu Goru, da se konačno stvore seljački temelji ove države», a ovaj skup riječito dokazuje da je i «srpsko seljaštvo zrelo za seljački pokret».

Rezultati izbora u rujnu 1927. godine pokazali su pravo stanje da politika Narodne seljačke stranke nije bila uspješna niti «preko Drine» niti u Hrvatskoj. Može se reći da su ambicije Stjepana Radića sa Narodnom seljačkom strankom bile mnogo šire i sveobuhvatnije, ali su završile potpuno neuspješno, kako zbog terora režima, tako zbog neprihvatanja njezine politike u Srbiji, gdje su glasači u njoj ipak vidjeli samo maskiranu Hrvatsku seljačku stranku. Zbog takve politike HSS je dobio samo 44% glasova u Hrvatskoj nego prije, dok je i u Bosni i Hercegovini izgubljeno dosta glasova. Do porasta glasova došlo je samo na prostorima Bačke. Pad glasova doživjela je i Crnogorska stranka, što takođe zbog terora režima, ali i određene dezorijentiranosti njezinog članstva i podvojenost u stranci oko pitanja politike NSS, jer joj neke prijašnje pristalice nisu oprostili vezivanje za Hrvatsku seljačku stranku, pa makar pod novim nazivom.

Može se zaključiti da je jedini pouzdani partner kojeg je HSS stekla u tom periodu bila Crnogorska (federalistička) stranka, posebno jednog od njegovih prvaka Sekulu Drljevića koji je i inače imao šire ambicije u jugoslavenskoj politici, a posebno je zaslužan njegov rad na stvaranju Seljačko-demokratske koalicije pri čemu se iskazao kao svojevrsni posrednik između Radića i Pribićevića, za što ga je ovlastio, po priznanju Drljevića, sam Stjepan Radić.

(nastavit će se)

Objavljujemo (prije nekoliko godina snimljene) fotografije grobnice Đorđija Petrovića Njegoša (sahranjenog u Zadru 1868. godine) u uvjerenju da bi pripadnici crnogorskog korpusa u Hrvatskoj i mogli i morali doprinijeti obnovi i zaštiti tog spomeničkog objekta koji pripada kulturnoj baštini i Hrvatske i Crne Gore. Takvo uvjerenje zasniva se i na činjenici da se npr. u Priručniku za vijeća nacionalnih manjina (objavljenom 2007. godine) može pročitati i da je Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina zajamčeno, između ostalog, ostvarivanje kulturne autonomije održavanjem, razvojem i iskazivanjem vlastite kulture te očuvanjem i zaštitom svojih kulturnih dobara i tradicije. No, važnim razlogom da se sjetimo nesuđenog nasljednika Petra I čine se i riječi g. Slobodana Medojevića – koji nam je i uputio prilog sa osnovnim podacima o Đorđiju Petroviću – da njegova „lojalnost Crnoj Gori, po svemu sudeći, nije nikada dovođena u pitanje“, jer nas one uvjeravaju da je uvijek bilo onih (sjetimo se odnosa Marka Miljanova prema knjazu Nikoli!) spremnih da suspregnu vlastite ambicije zarad interesa Crne Gore.

O NESUĐENOM NASLJEDNIKU PETRA I

Đorđije Petrović Njegoš
(Anastas Jovanović, litografija, 1852. godine)

Crnom Gorom je od 1697. godine pa do nestanka crnogorske države sa političke mape svijeta upravljala dinastička familija Perovića - Njegoša koja je dala sedam vladara Crnoj Gori. U vrijeme prvog svjetovnog knjaza Crne Gore Danila I na povijesnoj sceni Crne Gore bila je značajna, između ostalih, još jedna figura iz loze Petrovića, koja je bila opozicija knjazu Danilu I. To je Đorđije Savov Petrović Njegoš. On je bio sin rođenog brata Petra I, brat Petra II od rođenog strica i izvanji stric knjaza Danila I. On je, kao što sam naveo, bio politička opozicija knjaza Danila zajedno sa Perom Tomovim, predsjednikom Senata i rođenim bratom Petra II i Stevanom Perovićem Cucom.

Đorđije Petrović je jedno vrijeme bio predsjednik Crnogorskog Senata, istakao se u borbama 1852/53. godine poslije čega je otputovao u Beč da traži vojnu pomoć za Crnu Goru. Ta njegova misija okončana je uspjehom jer se krajem 1853. godine knjaz Danilo u Beču lično zahvalio caru Franju Josifu. Poslije protjerivanja Pera Tomova Petrovića, Stevana Perovića Cuca i Mila Martinovića iz Crne Gore za

njima je 1856. godine pošao njihov politički istomišljenik Đorđije Petrović iselivši se u Kotor. Za Đorđijev rad važan je politički trenutak kada je Austrija tražila da se on kao rusofil smijeni, čak i protjera iz Crne Gore što je knjaz Danilo I odbio. Rusija je namjeravala da pomogne da se smijeni knjaz Danilo i da se na njegovo mjesto postavi Đorđije, te je tražila od Đorđija da ne ide iz Crne Gore što je Đorđije odbio. Na poslijetku, jedno je sigurno: njihova međusobna lojalnost i lojalnost Crnoj Gori, po svemu sudeći, nije nikada dovođena u pitanje!

Poslije iseljavanja u Kotor, 1856. godine, Đorđije Petrović odlazi u Zadar, gdje umire 1868. godine i gdje je i sahranjen.

Slobodan B. Medojević

ПОД ОВОМ ПЛОЧОМ
ПОЧИВАЮ КОСТИ
КНЯЗА ЂОРЂА ПЕТРОВИЋА
ОТ ЊЋГОШ
ИЗ ЦРНЕГОРЕ
КАВАЛЂРА РАЗНИХ ОРДЕНА
ПОЖИВЕ 68. ГОД.
ПРЕСТАВИСЕ 6. АПР.
1868

U Digitalnoj biblioteci crnogorske kulture MONTENEGRINA (www.montenegrina.net) nalazi se više poglavlja iz kapitalne monografije „*Knjaz Danilo*“ akademika Branka Pavićevića, najznačajnijeg crnogorskog modernog historiografa, o prvom crnogorskom svjetovnom vladaru Danilu I Petroviću. U tim poglavljima se analiziraju pritisak evropskih sila na Crnu Goru u godinama pred bitku na Grahovcu 1858, okolnosti koje su pratile taj, po Crnogorce, presudni boj i stabilizovanje unutarnjih i spoljnih crnogorskih državnih prilika u postgrahovskom periodu. Na više mjesta se pominju ime i uloga Đorđija Petrovića u tim sudbonosnim danima kada se na Cetinju „*možda prvi put na takav način u dotadašnjoj crnogorskoj istoriji, raspravljalo u kategorijama moderne diplomatske logike, i to o radnjama i potezima što su spadali u sferu najfinijih diplomatskih poduhvata i razmišljanja*“.

U Galeriji „Montenegrina“ otvorena izložba slika Likovne udruge „Matulji“

ČARI OBIČNIH STVARI

U Galeriji „Montenegrina“ Nacionalne zajednice Crnogoraca Rijeka 9.3. je otvorena izložba slika Likovne udruge „Matulji“, pod naslovom „*Čari običnih stvari*“. Izložbu, koja će trajati do 23.3.2012.g., otvorio je gospodin Nikola Lučić, a o slikama je govorila gospođa Petra Konkela.

Likovna udruga „Matulji“ je nastala kao sljedbenik grupice likovnih zanesenjaka iz Matulja, koji su se devedesetih godina družili radi slikanja.

Udruga je zvanično osnovana u travnju 2008. godine.

Osnovni sadržaj djelatnosti Udruge je okupljanje na radionicama slikanja, pružanje pomoći osobama zainteresiranim za umjetnost, sudjelovanje na smotrama, priredbama i drugim manifestacijama, posjete izložbama, izlaganje vlastitih djela i drugo.

Voditeljica Udruge je gospođa Jasna Levak, nastavnik likovne kulture.

Udruga ima 18 članica. Uz financijsku potporu Općine Matulji omogućen je rad Udruge i znatan uzlet. Uz veliki trud i entuzijizam udruga radi kontinuirano.

U ovom kratkom razdoblju održano je više zajedničkih izložbi slika i to: u vijećnici Općine Matulji, Zvončarskom muzeju Rukavac, Galeriji „Montenegrina“ u Rijeci, Matici umirovljenika Rijeka, opatijskoj Galeriji „Portun“. Izložbe su, prema utiscima publike, bile vrlo uspješne. Izlaganjem slikarice daruju svojim sugrađanima djelić subjektivnog likovnog doživljaja okruženja i našeg prekrasnog kraja. Umjetnice se nadaju da će svojim radom i izlaganjem i u buduće doprinijeti bogatstvu kulturnih događanja u našem kraju.

Dragutin Lakić

U galeriji „Montenegrina“ NZC Rijeka 27.3.2012.g. otvorena

IZLOŽBA SLIKA „R A Z L I K E“

**MARICE – MAŠE
VUKADINOVIĆ**

&

**ELIZABETE
GRUDIČEK CIANCI**

MARICA VUKADINOVIĆ – MAŠA, ima 67 godina. Završila Višu pedagošku – likovna umjetnost u Novom Sadu. Kao pedagog radila 30 godina. Živi i stvara na Truniću u Rijeci. Samostalne izložbe je imala u Subotici, Somboru i Rijeci.

ELIZABETA GRUDIČEK CIANCI, rođena 14.10.1948. Čavle, slikarica, diplomirala 1971. likovnu umjetnost na pedagoškoj akademiji u Rijeci. Od 1971. - 1978. radila je u DAVOS (CH) na restauriranju i slikanju. Od 1978. - 2010. radila je u Rijeci na slikanju, dekoriranju, reklamama. Od 2010 – 2012. samostalno izlaže u Rijeci, Zagrebu, Splitu i Puli. Živi i stvara u Čavlima.

Dragutin Lakić

„Crnogorski glasnik“ izlazi uz potporu Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske. Pozivamo Crnogorke, Crnogorce i sve prijatelje da svojim sugestijama, prijedlozima i priložima pomognu redakciji „Glasnika“ na poboljšanju i daljnjem izlaženju lista. Tekstovi nijesu lektorisani te se izvinjavamo autorima i čitaocima.

Pjesnikinja i slikarka Maja Perfiljeva u Crnogorskom domu u Zagrebu

„TO MALO ZEMLJE I TO MALO MORA ...“

MOJA ZEMLJA

Ti nemaš kula ni bogatstva Kremlja
ni sjajnu raskoš gradova Europe
čudesna tamnih, romanskih muzeja
ni zlatne krune dinastije stare.

To malo zemlje i to malo mora
te gole stijene pokraj modrih voda
i sivi kamen nekog starog dvora –
taj leptir s mape – to je zemlja moja ...

Da, svega ima – pričaju na svijetu
pa ipak dođu pod čemprese tvoje
i kao starci vrate se na svoje –
i tada znaju koliko te vole.

To malo zemlje i to malo mora
te gole stijene pokraj modrih voda
i sivi kamen nekog starog dvora
taj leptir s mape – to je zemlja moja ...

* * *

SANJAM

Sanjam da te opet slušam kako dišeš
kako dišeš dok savija se trava
da me dira tvoja kosa plava
tvoja kosa na mom licu, dragi ...

Sanjam da se opet volimo u klasju
u tom klasju što leži tu pod nama
i da luta tvoja ruka vrela
tvoja ruka preko moga tijela ...

Samo jedan život imam
i ludo ga bacam
jer zavoljeh tamo nekog
nekog koga sanjam ...

Samo jedan život imam
koji nisam htjela
jer zavoljeh tamo nekog
koga nisam smjela ...

Sanjam da mi kažeš – vrati mi se, draga
ako treba pobjegni od svega
jer je život samo ovaj jedan
nema ništa, ništa izvan njega ...

Sanjam, sanjam, sanjam ...

Izuzetno brojni posjetioci u Crnogorskom domu u Zagrebu – a među njima i otpravnik poslova Ambasade Crne Gore u Republici Hrvatskoj g. Branislav Karadžić i izaslanik gradonačelnika Grada Zagreba g. Slavko Kojić – bili su u prilici da 22.3., na otvorenju izložbe „*To malo zemlje i to malo mora* ...“, uživaju ne samo u dvadeset slika na svili Maje Perfiljeve nego i da čuju stihove poetese čije je ime neraskidivo povezano s imenom starijim generacijama nezaboravne sarajevske grupe „*Indexi*“. Poklonicima njene poezije uvažena gošća odužila se na odista impresivan (mladim generacijama možda neuobičajen!) način kazujući naizust, uz pratnju gitare, četiri svoje mnogima dobro znane pjesme: „*Moja zemlja*“, „*Uspavanka*“, „*Da sam ja netko*“ i „*Sanjam*“, koje su uvrštene i u knjigu „*Tajanstva*“, objavljenu 2010. godine.

Nezaboravno večer, koje je započelo pozdravom g. Dušana Miškovića, predsjednika organizatora izložbe Društva Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „*Montenegro*“ Zagreb te nastavljeno izlaganjem profesorice Grozdane Markar, urednice na Radio Martinu, na kraju se završilo prigodnom prodajom knjige „*Tajanstva*“. Poznata pjesnikinja imala je i vremena da porazgovara sa svakim svojim poštovaocem i strpljenja da na svakoj knjizi napiše posvetu znatno dužu od kurtoznog potpisa, a nije joj bilo teško ni da rastumači neke pojedinosti svojih odjernih kreacija od svile, koje su takođe krasile prostor galerije „*Montenegrina*“.

Mnogi posjetioci iskoristili su priliku (v. str. 55) i da se fotografišu s poetesom, a svi s radošću očekujemo da uvijek draga gošća u Crnogorskom domu idući put izloži – kako nam je to čvrsto obećala – slike „*gorske*“ Crne Gore.

Z.D.

ŽIVOTOPIS

Rodena sam u Tivtu, u Boki Kotorskoj, u Crnoj Gori, gdje sam provela najranije djetinjstvo i tako postala neraskidivo vezana uz taj tajanstveno lijepi kraj. Zavičaju sam posvetila više pjesama, a najpoznatija je postala pjesma „Bokeljska noć“.

Moj tata se rodio na Dalekom Istoku Rusije i kao dječak je došao u ovaj kraj.

Svo školovanje pohađala sam i završila u Zagrebu. Sada živim na relaciji Zagreb – Tivat.

Mislim i osjećam da sam malena ali voljena pjesnikinja i profesorica u mojoj Pjesničkoj školi i sada na Rock akademiji u Zagrebu.

Posljednju deceniju često nastupam kao estradna pjesnikinja i priređujem autorske večeri moje pjevane poezije (tekstova), koju su proslavili mnogi kolege kompozitori, grupe i pjevači širom ovih, naših prostora, kao i u dijaspori.

Također, već više godina oslikavam svilu, izrađujem slike i vlastitu odjeću ...

Maja Perfiljeva

SJEĆANJA PRESLIKANA NA SVILU

Izložba slika na svili „To malo zemlje i to malo mora ...“ predstavila nam je još jedan dio svijeta poznate nam pjesnikinje Maje Perfiljeve. Uz njezine pjesme smo odrastali, zaljubljivali se, plakali, a na ovoj izložbi smo ih vidjeli preslikane na svilu, taj nježan, fin, a istodobno tako čvrst materijal.

Kao što svakoj pjesmi prethodi inspiracija koja nastaje iz osjećaja, tako kod svile slika mora prvo nastati u imaginaciji slikarice, ona praktički još nestvorena treba se sa svakim detaljem „vidjeti“. Slika se zatim stvara praktički u trenu, svila ne priznaje sporost, ona se brzo suši i tu je kraj rada. Svila dominira situacijom, nema popravaka i usprkos dobrom planiranju rezultat diktira slučaj, no upravo ta nepredvidivost daje dodatnu čar nastalom djelu. Stvaranje slike na svili je isto kao interakcija između dvoje ljudi, brzinski sudbonosni pogled, čiji je ishod ljubav ili mali krivi korak koji stvara katastrofu.

Slike Maje Perfiljeve su odraz njezinog života, pogleda na more s kojim je odrasla, tog dubokog plavetnila i brodica koje ploveći po njemu pričaju svoje priče. Na izloženim slikama oslikala je svoje pjesme, sjećanje na djetinjstvo, te prizvala sve one ljude koji su tada bili oko nje i makar nisu naslikani oni progovaraju iz valova, oni uz Maju Perfiljevu stoje uz njezine slike.

Nataša Rašović

Kada nam je gospodin Marinko Mijović – jedan od doajena Zajednice Crnogoraca Pule i autor već iscrpljenog izdanja knjige aforizama „Bio je obilježen - zato mu na grobu nema obilježja“ (NZCH, ZCP, 2009.) – za vrijeme domjenka nakon prošlogodišnjih Lučindanskih susreta predao tekst nekih svojih novih aforizama, sigurno je računao da će u takvom ambijentu urednička pažnja oslabiti i da neće biti zapaženo kako naslov njegovog rukopisa glasi „Tamo on“! No, poslije detaljnog iščitavanja moralo se shvatiti da tih „on“ ima poviše, te kako je u međuvremenu već uveliko bio prošao Međunarodni dan ljudskih prava (10.12.) a Svjetski dan slobode medija (3.5.) je tada bio još daleko, učinilo se najuputnijim da čitav projekt (tako se danas naziva ma i najmanje pregnuće!) naslovimo „Tamo on – tamo njima“, pa neka „on“ (M.M.) poslije „njima“ objašnjava što je pisac htio da kaže.

Novi aforizmi Marinka Mijovića

TAMO ON – TAMO NJIMA

Drži sve konce u rukama – uskoro možemo očekivati da isplete samom sebi omču!

Do juče je svoj horoskop određivao pomoću Marksa, danas pomoću Marsa!

Taj buzdovan djeluje kao da je udaren topuzom u glavu!

Eeeee kakve bi danas dao pare da nije objavio memoare!

Mjegov moto: do čega je god došao on ga je smo'to!

Slaže se sa svakom stavkom, ali ne i ostavkom!

Puna nam je kapa njegove pameti!

Dade svoje ja za šefovo da!

I dalje se podmazuje, ali teže dokazuje!

Da nijesmo kakvi jesmo ne bismo bili gdje smo!

Ni kod pčela ne postoji red – pčele rade, a trut jede med!

Joooooj da ste vidjeli kad se sudariše dvije glave željne slave!

Zna raja da batina ima dva kraja, pa iako je izašla iz raja!

I psi ljudima slični biti znaju – neki ujedaju, a neki samo laju!

Umjesto da su se posla latili, oni su se samo međusobno blatili!

EPIGRAMI

PLURALISTI

Živa je ovo istina
i to, od slova do slova:
Prvi april je dan šale
a svi ostali - dani lažova!

EUROPSIHIJATAR

Preventive, kaže, radi
ljekar me pita krito:
Da li ste alergični
na korupciju i mito?

SUDIJE

Zakleli su se da sude
po zakona slovu
ali, nikako da odole:
mnogo vole lovu!

TASJI SIN

Istinoljupci žarko žele
da čuju na sav glas
da kupac trgovcu kaže:
Lažeš kao t a s!

POLICAJCI

Najmanje trojica te biju
dok rujna zora sviće;
kažu da su u školi učili
da je čovjek društveno biće!?

POSLANIK

Od boga mu dar
od naroda volja;
laž mu je strana
i to – ona bolja!

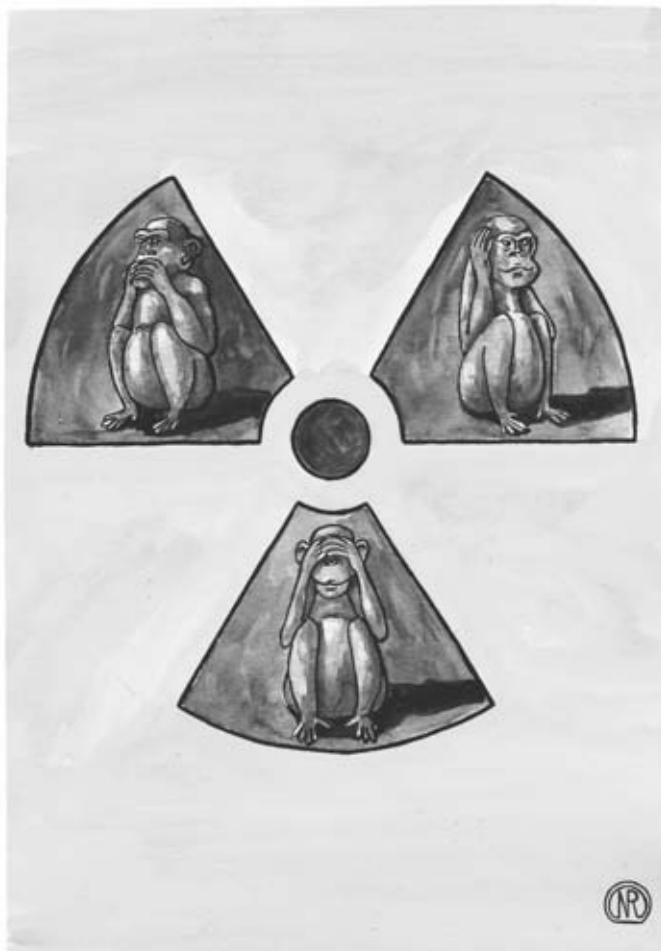
Veljko Rajković

Na 20. konkursu Međunarodnog festivala
humora i satire „Zlatna kaciga“ u Kruševcu

NATAŠI RAŠOVIĆ

II. NAGRADA ZA KARIKATURU

Vođeni mislima da narodi koji zaboravljaju prošlost gube sadašnjost i nemaju budućnost, kao i da je u svakoj tradiciji sadržano moderno, u „**Crnogorskom glasniku**“, u rubrici **CRNOGORSKI MOZAIK**, donosićemo po neku kockicu iz svekolikog crnogorskog nasljeđa koje baštinimo. U ovom broju – iz teksta koji je priredio i ljubazno nam uputio g. Slobodan Medojević – čitaoci će imati priliku da saznaju i neke manje poznate događaje iz života znamenitog harambaše Baja Pivljanina.

BAJO PIVLJANIN

„KRALJ“ USKOKA JADRANSKOG PRIMORJA

Narodno pamćenje odužilo se junaku i megdandžiji Baju Nikoliću Pivljaninu epskom pjesmom. Postoji, međutim, i onaj Bajo Pivljanin iz venecijanskih i nekih drugih arhiva, koji bilježe događaje u toku njegovog petnaestogodišnjeg izbjivanja iz Crne Gore i bavljenja, uglavnom na prostoru jadranskog primorja, od Istre do Ulcinja.

Ove neprijeporne činjenice važne za sagledavanje sveukupne uloge Baja Pivljanina u Crnogorskoj i drugim južnoslovenskim istorijama odlično je obradio prof. Svetozar Borak, a sistematizovao i publikovao, dodajući i dragocjene rezultate sopstvenih istraživanja, publicist Vasko Radusinović u radu *Bajo Pivljanin u venecijanskim i zadarskim arhivima* (v. www.montenegrina.net). Osim navedenih, istorijskom ulogom Baja Pivljanina bavili su se i hrvatski naučnici: Miroslav Bertoša, *Istra: doba Venecije (XVI.-XVIII. stoljeće)*, Pula 1995; *Hajduci u južnoj Istri*, Kalendar Jurina i Franina, Pula 1977; *Hajdučka epizoda naseljavanja Puljštine (1671-1675)*, Jadranski zbornik – prilozi za povijest Istre, Rijeke, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara, sv. VIII., Rijeka - Pula 1973. i Slaven Bertoša, *Kulturalno-antropološki aspekti hajdučkog naseljavanja južne Istre (1671.-1676.)*, Lingua montenegrina, br. 3, Cetinje 2009. U mogućnosti smo da vrlo pouzdano rekonstruišemo u nauci malo poznatu kolonizaciju Crnogoraca – hajduka i njihovih porodica u Istru krajem XVII vijeka.

Prvi glas o Baju Pivljaninu javlja se u terminaciji generalnog providura Antonija Priulija, datiranoj 11. juna 1669. godine, a izdatoj na Hvaru. On je sa još dvojicom hajdučkih harambaša, Grujicom Žeravicom i Vukosavom Puhalovićem, tražio nagradu od venecijanskih vlasti za ratne zasluge. Vlasti su ih uvrstile u spisak „zaslužnih“ i tako im omogućile uživanje tzv. „mrtve plaće“.

Iz spisa saznajemo da je Bajo bio skroman u zahtjevima, jer je i prije toga često izlagao život ratnim opasnostima, zadobijao je rane a nije dobijao nikakve nagrade. Sve je to činio u duždevoj službi. Zbog toga je bio uvršten u odred plaćene konjice, mada nikada nije morao uzjahati konja i ići u borbu.

Čini se da Baju Pivljaninu nije dala mira ratnička, hajdučka krv, pa je gledao kako da nastavi četovanje i upade na turska područja, uprkos potpisanom miru između Turske i Venecije u Kandiji. I kotorski uskoci, pogotovo brat Stojana

Jankovića, Ilija, nijesu vodili računa o miru, pa su nastavili uskakati u turske krajeve i živjeti od pljačke. Venecijanci su tu neugodnu situaciju nastojali da riješe bez buke. Odlučeno je da se pozovu predstavnici peraštanskih hajduka i kotorskih uskoka u Mletke, što se i dogodilo u decembru 1669. godine.

Peraštane je predstavljao Bajo Pivljanin, zajedno sa Grujicom Žeravicom i Vukosavom Puhalovićem. Oni su učinili mletačkom duždu predstavku, datiranu 10. januara 1670. U predstavci su njih četvorica tražili da se hajdučkim porodicama u okolini Perasta („gdje živi oko 1.500 duša“) pomogne tako što će ih preseliti u plodne Ravne Kotare, Risan ili negdje drugo.

Potrebno je zbog toga da im država obezbijedi hranu dok njihovi usjevi rode, da ih oslobodi carina kao što su oslobođeni Paštrovići, Grbljani i Peraštani i da se ne miješa u njihove sporove, pošto će oni pravno urediti odnose među sobom. Razumije se da je ovaj zahtjev prosuđen u Veneciji kao pretjeran, pa su vlasti počele da odugovlače sa konačnim rješenjem. Bajo i njegovi drugovi našli su se u nevolji, pošto im je počelo ponestajati novca za trošak, koga su sami pribavili. „Umorni i suzni“, kako su se izrazili u svojoj novoj molbi upućenoj duždu, oni su zatražili da im se isplati vojnička plaća i zaostaci, kako bi se mogli vratiti svojim kućama. Iznos je bio 600 dukata. Njihova je molba uvažena, a neka su obećanja i ispunjena: narodu je podijeljeno nešto žita, a Baju, Žeravici i Puhaloviću data su nova odijela.

U junu 1670. godine providur Barbaro izdao je terminaciju po kojoj se u Risan šalje naročito mletački predstavnik koji će hajduke držati pod kontrolom, a sam Risan i sela oko njega predati hajducima i njihovim porodicama.

Mira je bilo dok Jusuf-aga Rizvanbegović nije 1671. godine pokušao da prodre u Risan. Hajduci su ga dočekali i sve Turke iz njegove ekspedicije pobili. To je izazvalo mučan utisak kod Porte u Carigradu, pa je na Veneciju otuda izvršen strahoviti pritisak i mletačke vlasti su morale da rasele sve hajduke Risna.

Jednoga jutra, u junu 1671. godine, rišnjanski hajduci su ukrcani na galije i svi prevezeni u Pulu u Istru. Tek tada su počele nevolje jer su hajduci počeli u ogorčenju pljačkati. Po nalogu Senata, u Pulj je stigao providur Barbaro i uspio je smiriti uznemirene Crnogorce. Podijelio im je (u okolini Pulja) zemlju i žito do novog roda.

Boravak hajduka na Puli i okolini znatno je pojačao sukobe između starog i novog stanovništva, čemu su mletački rektori posvećivali veliku pažnju, ali problem nisu uspjeli riješiti.

Od prekršaja i kaznenih djela u čijoj osnovi leže socijalni motivi, ponajprije borba za golu egzistenciju, najbrojniji su sukobi oko zemlje. Valja potom spomenuti i kriminalne delikte protiv života i imovine, od čega su najbrojniji bili prijestupi iz koristoljublja.

Brodom Baja Pivljanina naoružani su hajduci plovili uz obalu i napadali ribarske čamce koji su se sklanjali u luku Verudu i ostale manje zalive u okolini Pule, čekajući smirivanje uzburkanog mora ili duvanje povoljnog vjetra kako bi preplovili Kvarner. Nakon brojnih žalbi Senat je u aprilu 1672. zatražio od rašporskog kapetana da ispita probleme koje hajduci stvaraju i da im oduzme barke s kojima raspolažu. Providur za zdravstvo Bernardo Gradenigo izdao je

zapovijest da se gajeta Baja Pivljanina spali, ali hajdučki prepadi na ribare i brodove nijesu prestajali. U izvještaju koparskog podestata i kapetana Lorenza Donada opisuje se napad na barku lošinjskog kapetana Šimuna Gladulića, koji se pri povratku iz Venecije, u martu 1674., zbog nevremena morao zadržati u uvali Valmižeji kod Premanture. Noću su kapetana i putnike napali naoružani hajduci, a Gladulić je ubijen kad je pokušao pružiti otpor. Brod je opljačkan, a dvojica svještenika su vezani. Na kasnijem ispitivanju oštećenici su izjavili da su hajduke prepoznali po „turskoj odjeći“ i govoru. Uskoro je puljski knez-providur podignuo optužnicu protiv nekoliko hajduka, među kojima su bili i Bajo Nikolić Pivljanin i njegov brat Petar. Mnogim se hajducima sudilo u odsutnosti, jer su pobjegli i napustili Istru odmah nakon što su otkriveni u vršenju prijestupa.

Kaznena djela počinjena iz osvete također su bila vrlo učestala. Poznata hajdučka osveta bila je duboko ukorijenjena u njihovoj svijesti, pa je došla do izražaja i tokom boravka u Istri.

Jednako mnogobrojna bila su i kaznena djela počinjena iz obijesti. Tako su u junu 1674. napadači na barku lošinjskog kapetana Gladulića, na cesti koja vodi u Pulu, pokušali napasti puljskog hirurga Zuanne Malanfu, ali im je on pobjegao u suprotnom smjeru.

Porast hajdučkih prijestupa valja pripisati kolebljivom, ponekad i blagonaklonom stajalištu Senata prema njihovim deliktima, koje je bilo uslovljavano državnim i diplomatskim potrebama Mletačke Republike.

Novo podneblje nije odgovaralo dojučerašnjim Bokeljima, pa su mnogi od njih bježali kod senjskih gusara i hajduka, odajući se ponovo oružju i ratovanju, a neki su se vraćali u Boku, razumije se kradom. Tamo su ih čekala hapšenja, tamnice i prikivanje na vesla, na galijama. Iz istih razloga je pao u nevolju i Mato Njegušević. Za njegovo izbavljenje zauzima se Bajo Pivljanin, čijem se prezimenu ovoga puta dodaje i Nikolić.

On je tim povodom uputio 27. marta 1673. godine molbu duždu u kojoj smjerno moli za slobodu svoga zemljaka, ali otvoreno prijeti da će „u slučaju ako se ostali hajduci, na galijama i u tamnicama, ne puste na slobodu, hajduci morati štiti svoje živote“.

Postoje svi znaci da je Bajovoj molbi udovoljeno, pošto se više nije čulo za bunu Crnogoraca u Puli.

Ne mogavši opstati u Puli, Bajo Pivljanin se nastanjuje u Zadru u ljeto 1675. godine i djeluje kao jedan od vođa uskoka.

U Boku kotorsku se vraća 1684. godine i ponovo počinje s hajdučijom. Pivljani i Banjani u Boku su došli organizirano zaslugom Baja Pivljanina 1685. godine. Kod mjesta Dražin Vrt (okolina Kotora) postoji kula Baja Pivljanina, u kojoj je, po predanju, boravio tokom četovanja.

Kao pomoć Crnogorcima, kotorski providur Zeno šalje odred hajduka i Bokelja pod Bajovim zapovjedništvom. Do sukoba sa Osmanlijama došlo je na Vrtijelci, gdje su Osmanlije izvojevale pobjedu.

Bajo Pivljanin poginuo je početkom maja 1685. u bitci na Vrtijelci pored Cetinja. Sahranjen je pred Vlaškom crkvom na Cetinju.

Slobodan B. Medojević

MAJA PERFILJEVA U CRNOGORSKOM DOMU U ZAGREBU

GALERIJA „MONTENEGRINA“

Sa izložbe slika udruge „MATULJI“

Sa izložbe slika „RAZLIKE“

